

ZESZYTY NAUKOWE

Λογος

Nr 2 (2015)

**TOWARZYSTWO NAUKOWE
LOGOS
PITRKÓW TRYBUNALSKI**

Wydawca:

Towarzystwo Naukowe LOGOS

97-300 Piotrków Tryb.

Ul. Armii Krajowej 17

Prezes:

Zygmunt Rogoziński

Rada Programowa:

Izabela Buczyk – Dupain, Rafał Cegłowski, Irmina Gocan, Karol Grant- Skiba,
Jolanta Grzesiuk, Bernard Koziróg, Marzanna Makowska, Iwona Poteralska, Dorota
Rogzoinska, Zygmunt Rogoziński, Krzysztof Woźniak.

Redaktor

Krzysztof Woźniak

Copyright by LOGOS

Materiały można przesłać drogą elektroniczną pod adres: logoss1@o2.pl

Od Rady Programowej:

Kontynuując przedsięwzięcie zainicjowane przez Pan Profesora Bernarda Koziróga wydajemy w grudniu 2015r. kolejny Zeszyt Naukowy LOGOS.

Z przyczyn obiektywnych obowiązki REDAKTORA WYDAWNICTWA zgodził się przejąć Pan dr Krzysztof Woźniak.

Dziękujemy mu za to i jesteśmy pewni, że podoła nowym obowiązkom.

W aktualnym drugim numerze Zeszytów Naukowych LOGOS swoje opracowania byli uprzejmi zamieścić:

- Pan Dmytro Dakhno. Jako osoba z polskim rodowodem opisuje genealogię swojej rodziny. Jego niezwykle interesujący artykuł „Moja Genealogia” jest dowodem na uporczywe dążenia Polaków zamieszkałych tam na wschodzie do poznania swojego rodowodu i odpowiedzi na pytanie – jak to się stało, że tak duża liczba Polaków zamieszkuje tereny wszystkich republik BYŁEGO ZSRR (Imperium Zła). Traktujemy ten artykuł jako pretekst do rozważań na temat: „Skąd – tam na Wschodzie wzięli się Polacy?”. Opracowanie na ten temat będzie zamieszczone w następnym – trzecim z kolei Zeszycie Naukowym LOGOS.
- Znamca zagadnień religioznawstwa – Krzysztof Woźniak kontynuując cykl, zapoznaje nas ze stosunkami Państwa do Kościoła w Rosji, Wielkiej Brytanii i na Ukrainie.
- Bardzo ważne informacje dotyczące uczelni funkcjonujących w okolicach Piotrkowa Trybunalskiego zechciał zebrać i upublicznić w aktualnym - drugim numerze Zeszytów – Pan Profesor Bernard Koziróg.
- Pan Henryk Wyszyński wczuł się w potrzebę upublicznienia zagadnień, które są aktualnie bardzo na czasie. Mianowicie pisze o ochronie dóbr osobistych.
- Tematyka jest więc i różnorodna i bardzo przydatna dla wielu instytucji, w tym szkół wyższych wszystkich stopni.

Kolejno wydawane Zeszyty będą poszerzać tematykę od czego zachęcam dotychczasowych i przyszłych autorów.

W imieniu swoim i Pan Redaktora - Krzysztofa Woźniaka składam czytelnikom i współpracownikom Redakcji Zeszytów życzenia osiągnięcia samych sukcesów w Nowym 2016 roku.

Zygmunt Rogoziński

Spis treści:

1. Strona tytułowa.....	str. 1
2. Strona informacyjna.....	str. 2
3. Od Rady Programowej.....	str. 3
4. Spis treści.....	str.4
5. Dmytro Dakhno	
Моя генеалогія – wersja oryginalna.....	str.5
Moja Genealogia – tłumaczenie : Mariya Orzechowska.....	str.8
6. Krzysztof Woźniak	
1) Stosunek Państwa do Kościoła w Rosji.....	str. 11
2) Stosunek Państwa do Kościoła w Wielkiej Brytanii.....	str. 17
3) Stosunek Państwa do Kościoła na Ukrainie.....	str.24
7. Henryk Wyszynski	
Prawne problemy ochrony dóbr osobistych.....	str. 31
8. Bernard Koziróg	
Lista Wyższych Uczelni funkcjonujących w okolicach Piotrkowa Trybunalskiego	str. 49

В кінці 1990-х рр. мій нині покійний дядя (мамин брат) Сєва, приніс з родинного будинку де мешкала уся родина матері дерев'яну скриньку з різними старими документами та папірцями. Серед них були квитанції, записки про ціни на базарі та документи (свідоцтво про шлюб, народження, та інші). Усі вони були з 1900-30 рр. Тоді я багато дізнався про походження самого будинку, а також про родину моєї бабці, яка була польського походження. Це все було цікаво, але згодом я пішов до лав ЗСУ та трішки забув про наше коріння.

Аж поки зимою 2008-09 рр. просто написав у Гуглі дівоче прізвище своєї бабці – Волонсевич. Як я був здивований, коли натрапив на сайт свого троюрідного брата Петра з Ополе (Польща), який з 2003 року також зацікався нашим корінням та багато чого вже встиг віднайти, й шукав своїх рідних та однофамільців.

Його сайт виглядає ось так:

<http://www.wolasewicz.com/> А моя гілка в електронному генеалогічному дереві знаходиться тут:
http://wolasewicz.republika.pl/drzewo/drzewo_wolasewicz_koziatyn_4.htm

Отже виявилось, що засновнику нашого роду (протопласту) Івану Волинцю за певні заслуги перед Речь Посполитою (Польщею) та безпосередньо королем Сигізмундом I Старим та королевою Боною Сфорцою у 1557 році було надано привілеї та саме прізвище, адже раніше люди їх попросту не мали.

До 1918 року було також написане наше генеалогічне дерево, яке містило 113 чоловіків, (жінок на ньому не вказували) від 1500 року до 1918 року, а це XIII поколінь. Закінчувалось воно на браттях моєї бабці Ванди (1908-1985) – Йозеф, Антоній, Казімеж.

Перебуваючи у Польщі я звичайно нарешті побачився зі своїм двоюрідним кузенком Петром, та дізнався від нього ще більше детальної інформації про нашу родину, її історію та непросту долю, як за часів панування Царської Росії так і комуністичного строю СРСР. А також про наш родинний дворянський герб **Orla**.

Кузен бабці - Станіслав та брати моєї бабці Йозеф та Антоній з 1919-20 рр. разом з Йозефом Пілсудським воювали проти більшовиків, доходили під самий Київ у 1920 році. Станіслав загинув в 1920 році й похований на варшавському військовому кладовищі – Повязки.

Йозеф та Антоній були військовими метеорологами, хотіли стати льотчиками, але у 1939 році їх полк був евакуйований до Франції, а потім до Англії, де загин Йозеф, а от Антоній пережив II Світову Війну й став дідусем Петра.

В 2015 році я зробив запит до Центрального Військового Архіву Польщі (Centralne Archiwum Wojskowe - <http://caw.wp.mil.pl/>) щодо моїх двоюрідних дідусів, й отримав засвідчені копії їх справ, звідки я ще більше дізнався про їх військову кар'єру, нагороди та місця перебування.

Це звичайно стане в нагоді при отриманні Карти Сталого Побуту, але не в цьому річ. Усі хто починає шукати якусь інформацію про своїх предків, від ще живих родичів та дідусів, з архіву чи в Інтернеті, згодом краще починають розуміти історію не тільки свого роду й краю\Країни, але й загальну історію Європи, або навіть цілого Світу!

З чого я порадив-би почати свої пошуки? Намалюйте на папері або у Microsoft Word чи Excel свою клітинку з ім'ям, прізвищем, датою та місцем народження, якимись важливими етапами у житті (школа, армія, інститут, робота, одруження, розлука) й продовжуйте домальовувати своїх батьків, дітей, братів та сестер, бабцю та дідуса (своїх та дівчини\дружини).

Коли закінчиться відома вам інформація, зробіть невеличку Анкету для опитування родичів, сусідів та знайомих родини, й питання за питанням почніть свій власний детектив з багатьма цікави та невідомими фактами по його закінченню.

З дещо більшим багажем даних вже можна звертатись до місцевого, районного, обласного чи військового Архіву в Україні чи Польщі. Ось їх перелік:

- <http://www.archives.gov.ua/Archives/>
- Archiwa Państwowe - <http://www.archiwa.gov.pl/archiwa-pa%C5%84stwowe/43-archiwa-pa%C5%84stwowe>
- Serwis Szukaj w Archiwach - <http://www.szukajwarchiwach.pl/>
- Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych - <http://www.archiwa.gov.pl/>
- Narodowe Archiwum Cyfrowe - <http://www.nac.gov.pl/>
- Archiwum Główne Akt Dawnych - <http://agad.gov.pl/>
- Archiwum Państwowe w Warszawie - <http://www.warszawa.ap.gov.pl/>

- Archiwum Akt Nowych - <http://aan.gov.pl/> <http://www.apdop.gov.pl/>

I на кінець, стаття на польській мові про те, що кожен може стати генеалогом http://agad.gov.pl/?page_id=916

А для більш зацікавлених – праця Włodzimierz DWORZACZEK, Genealogia, t. I- Seria Nauki pomocnicze historii, Warszawa 1959, Inst. Historii PAN, s.181

-

II,

Tłumaczenie z języka ukraińskiego

Moja genealogia

Pod koniec lat dziewięćdziesiątych mój nieżyjący wujek (brak matki) Siewa przyniósł z domu rodzinnego, w którym mieszkała cała rodzina matki skrzynię drewnianą z różnymi dawnymi dokumentami i papierami. Było to m.in. kwity, notatki na temat cen na targach oraz dokumenty (akt małżeństwa, akt urodzenia itd.). Wszystkie pochodziły z lat 1900-30. Wówczas dowiedziałem się dużo o pochodzeniu samego domu i o rodzinie swojej babci, która miała polskie pochodzenie. Wszystko to bardzo mnie zainteresowało, ale później zostałem powołany do wojska i trochę zapomniałem o swoich korzeniach.

Aż do czasu, póki w 2008-09 roku nie wpisałem w wyszukiwarce Google nazwisko panieńskie swojej babci – Wołonsewicz. Jakże byłem zdziwiony, gdy natrafiłem na stronę internetową swojego dalszego kuzyna Piotra z Opola (Polska), który w 2003 roku również zainteresował się swoimi korzeniami i zdążył odnaleźć już sporo rzeczy, oraz szukał swojej rodziny i osoby o tym samym nazwisku.

Adres strony internetowej jest następujący: <http://www.wolasewicz.com/>
A moja gałąź w elektronicznym drzewie genealogicznym znajduje się pod tym linkiem: http://wolasewicz.republika.pl/drzewo/drzewo_wolasewicz_koziatyn_4.htm

Okazało się, że założycielowi naszego rodu (protoplastowi) Janowi Wołyńcu za pewne zasługi przed Rzeczpospolitą Polską (Polską) oraz bezpośrednio przed królem Zygmuntem I Starym i królową Boną Sforzą w 1557 roku nadano przywileje i samo nazwisko, ponieważ ludzie dawniej ich po prostu nie posiadali.

Do 1918 roku zostało również napisane nasze drzewo genealogiczne, do którego zaliczało się 113 mężczyzn (kobiety nie były ukazywane) od 1500 do 1918 roku, co wynosi XIII pokoleń. Kończyło się na braciach mojej babci Wandy (1908-1985) – Józefie, Antonim, Kazimierzu.

Podczas pobytu w Polsce oczywiście spotkałem się wreszcie ze swoim dalszym kuzynem Piotrem i dowiedziałem się od niego jeszcze więcej szczegółowych informacji na temat naszej rodziny, jej historii oraz skomplikowanych losów, zarówno w czasach panowania carskiej Rosji, jak też komunistycznego ustroju Związku Radzieckiego. Oraz o rodzinnym herbie szlacheckim **Orla**.

Kuzyn babci Stanisław i bracia mojej babci Józef i Antoni w latach 1919-20 walczyli razem z Józefem Piłsudskim przeciwko bolszewikom, dotarli w 1920 roku do samego Kijowa. Stanisław zginął w 1920 roku i został pochowany na Warszawskim Cmentarzu Wojskowym Powiażki.

Józef i Antoni byli wojskowymi meteorologami, chcieli zostać lotnikami, ale w 1939 roku ich pułk został ewakuowany do Francji, a później do Anglii, gdzie zginął Józef, natomiast Antoni przetrwał II wojnę światową i został dziadkiem Piotra.

W 2015 roku wysłałem wniosek do Centralnego Archiwum Wojskowego (<http://caw.wp.mil.pl/>) odnośnie moich dziadków wujecznych oraz otrzymałem uwierzytelnione odpisy ich akt, z których dowiedziałem się więcej o ich karierze wojskowej, nagrodach i miejscach pobytu.

Oczywiście będzie to przydatne do uzyskania Karty Stałego Pobytu, ale nie w tym rzecz. Każdy, kto zaczyna szukać jakichś informacji na temat swoich przodków próbując je uzyskać od jeszcze żyjących członków rodziny, w archiwum lub Internecie, zaczyna w przyszłości lepiej rozumieć historię nie tylko swojej rodziny i kraju/Państwa, lecz na ogół historię Europy i nawet całego Świata!

Od czego doradziłbym zacząć poszukiwania? Narysujcie na papierze lub w Microsoft Word kratkę ze swoim imieniem, nazwiskiem, datą i miejscem urodzenia, jakimiś ważnymi etapami życiowymi (szkoła, wojsko, studia, praca, zawarcie małżeństwa, rozwód) oraz kontynuujcie dorysowywanie swoich rodziców, dzieci, braci, sióstr, babci i dziadka (oraz swojej dziewczyny/żony).

Gdy skończą się informacje, które znacie, przygotujcie niewielki Kwestionariusz dla rodziny, sąsiadów i znajomych rodziny, oraz poprzez zadawanie kolejnych pytań rozpocznijcie własne poszukiwania, po których zakończeniu będzie znać dużo ciekawych i nieznanych dla was wcześniej faktów.

Z nieco większym bagażem danych można zwrócić się do Archiwum lokalnego, rejonowego, obwodowego (wojewódzkiego) lub wojskowego na Ukrainie lub w Polsce. Oto ich wykaz:

[nazwy archiwów w języku polskim]

I na samym końcu artykuł w języku polskim o tym, że każdy może zostać genealogiem: http://agad.gov.pl/?page_id=916

I dla najbardziej zainteresowanych – praca: Włodzimierz DWORZACZEK, *Genealogia*, t. I-II, Seria Nauki Pomocnicze Historii, Warszawa 1959, Instytut Historii PAN, s. 181.

Tłum. Mariya Orzechowska

STOSUNEK PAŃSTWA DO KOŚCIOŁA W ROSJI

Rosja – kraj leżący na przestrzeni dwóch kontynentów – jest największym państwem na świecie. Zajmuje powierzchnię 17 075 400 km² Europy wschodniej wraz z całą Azją północną, sięgając aż po Ocean Spokojny. Rosyjskie terytorium jest większe niż kontynent australijski, a nawet europejski.

Rosja graniczy z 15 państwami. Są to: Finlandia, Norwegia, Litwa, Łotwa, Estonia, Ukraina, Białoruś, Gruzja, Azerbejdżan, Kazachstan, Mongolia, Chiny, Korea Północna, Polska. Poprzez Cieśninę Beringa graniczy także z USA.

Rosja przewyższa większość krajów świata także liczbą ludności. Zajmuje pod tym względem dziewiąte miejsce na świecie, ustępując jedynie krajom takim, jak np. Stany Zjednoczone, Chiny, czy Pakistan. Zamieszkuje ją 142 914 136 osób, przy gęstości zaludnienia 8,5 osób/km².

Olbrzymie terytorium powoduje, że na terenie Rosji używanych jest ponad 150 języków. Językiem urzędowym jest rosyjski.

Rosja, ze stolicą w Moskwie, jest państwem federacyjnym, co oznacza, że składa się z mniejszych, obdarzonych autonomią państw związkowych, posiadających wspólny rząd. Nie mają one jednak statusu państwowego. Po rozpadzie ZSRR w 1991 roku współistnieją dwie nazwy: zarówno Rosja, jak i Federacja Rosyjska.

Państwo rosyjskie składa się z **21 republik** (np. Osetia Północna, czy Dagestan), **45 obwodów**, **9 krajów** (m. in. Krasnojarski, Stawropolski, Zabajkalski), **2 miast wydzielonych** - Moskwa, Petersburg, **1 obwodu autonomicznego** - Żydowski oraz **4 okręgów autonomicznych**: Chanty - Masyjski – Jugra, Czukocki, Jamalsko-Nieniecki oraz Nieniecki.

Konstytucja z 25 grudnia 1993 roku określa ustrój polityczny Rosji jako parlamentarno-prezydencki (lub semiprezydencki) – forma rządów pośrednia między systemem parlamentarnym a prezydenckim.

Głową państwa jest prezydent, obecnie wybierany na czteroletnią kadencję. Nowelizacja konstytucji z 2008 roku wprowadza zmianę mówiącą, iż od 2012 roku prezydent wybierany będzie na kadencję sześcioletnią. Do praw i obowiązków prezydenta należy:

- ustalenie kierunków polityki wewnętrznej i zewnętrznej,
- zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi,
- powoływanie i odwoływanie najwyższego dowództwa sił zbrojnych,
- reprezentowanie kraju na arenie międzynarodowej,
- proponowanie projektów ustaw,
- podpisywanie i ogłaszanie ustaw,
- zarządzanie wyborów do Dumy,
- możliwość rozwiązywania Dumy,

- proponowanie kandydatów na stanowisko: premiera, prezesa Banku Centralnego, sędziów Sądu Konstytucyjnego oraz Sądu Najwyższego,
- prawo dowolnego powoływania i odwoływania członków rządu.

Od 2008 roku głową Federacji Rosyjskiej jest Dmitrij Anatoljewicz Miedwiediew (ur. 14 września 1965 roku). Do 2008 roku pełnił on funkcję wicepremiera Rosji.

Parlament rosyjski – Zgromadzenie Federalne – składa się z dwóch izb:

1. Rada Federacji – izba wyższa; w jej skład wchodzi po dwóch przedstawicieli z każdego podmiotu federacji, co daje w sumie 166 członków. Do jej zadań należy m. in. zarządzanie granicami w obrębie federacji oraz inicjatywa ustawodawcza.
2. Duma Państwowa – izba niższa; składa się z 450 członków. Duma posiada znacznie większe kompetencje niż izba wyższa. Należy do nich m. in. wyrażanie wotum zaufania dla kandydata na premiera, wysuwanie wniosku o oskarżenie prezydenta o zdradę, wyrażanie wotum nieufności dla premiera i rządu, możliwość wysuwania inicjatyw ustawodawczych.

Od 2011 roku kadencja Zgromadzenia Federalnego trwa pięć lat. Do 2011 roku wynosiła cztery lata.

Na czele Zgromadzenia Federalnego stoi rząd Federacji Rosyjskiej, któremu przewodniczy premier. Premiera powołuje prezydent, jednakże zgodę na jego zaprzysiężenie musi wyrazić Duma. Do zadań rządu należy wydawanie uchwał, ustaw, dekretów i rozporządzeń.

Od 2008 roku urząd premiera Rosji sprawuje Władimir Władimirowicz Putin (ur. 7 października 1952 roku), który do 2008 roku pełnił dwa razy funkcję prezydenta państwa. Putin wywodzi się z socjalnej konserwatywnej partii Zjednoczona Rosja (nazywanej też Jedna Rosja), która stanowi jego wierne zaplecze i dodatkowo w pełni popiera politykę prezydenta Dmitrija Miedwiediewa.

Chrześcijaństwo pojawiło się na terenie Rosji już w pierwszym wieku naszej ery. Przyniósł je tu jeden z dwunastu apostołów – św. Andrzej. Początkowo gminy chrześcijańskie pojawiły się na terenach greckich, z czasem rozprzestrzeniając się przez Morze Czarne w kierunku północno – wschodnim.

Za moment masowego przyjęcia chrześcijaństwa na terenach wschodnich uznawany jest chrzest wielkiego księcia kijowskiego, Włodzimierza I Wielkiego, który odbył się w 988 roku i był połączony ze ślubem z Anną, siostrą cesarza Bizancjum, Bazylego II. Tym samym Ruś została podporządkowana patriarchatowi w Konstantynopolu, otrzymując metropolię w Kijowie.

Obecnie chrześcijaństwo na terenach rosyjskich funkcjonuje głównie pod postacią prawosławia, którego wyznawcy stanowią 66% społeczeństwa rosyjskiego. W konsekwencji prawosławie jest na terytorium Rosji religią dominującą.

Wyznawcy prawosławia są skupieni wokół Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego (który obejmuje swoją jurysdykcją także Litwę, Ukrainę oraz inne państwa byłego ZSRR). Od 2009 roku zwierzchnikiem Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej jest patriarcha Cyryl I.

Rosyjski Kościół Prawosławny dzieli się na 157 diecezji, a te z kolei na 29 268 parafii.

Kościół na terenie Rosji prowadzi prawie 1000 zakonów oraz około 90 szkół teologicznych.

Obok wyznawców prawosławia chrześcijaństwo reprezentują wyznawcy katolicyzmu (2%). Są to zarówno grekokatolicy, jak i członkowie kościoła rzymskokatolickiego.

Kościół katolicki obrządku łacińskiego ma na terenie Rosji jedną metropolię (Metropolia Matki Bożej w Moskwie) dzielącą się na archidiecezję, 3 diecezje i prefekturę apostolską.

Kościół katolicki obrządku bizantyjsko-rosyjskiego (lub Rosyjska Cerkiew Greckokatolicka), z racji niewielkiej liczby wiernych (poniżej 1% społeczeństwa), posiada jedynie ordynariusza – biskupa Josepha Werth'a. Istniejące dwa egzarchaty nie mają w Rosji powołanych zwierzchników. Placówki duszpasterskie funkcjonują w Moskwie, Sankt-Petersburgu, Omsku oraz Niżniewartowsku.

15% społeczeństwa rosyjskiego stanowią muzułmanie, skupieni głównie w azjatyckiej części kraju, podbijanej przez Arabów, wyznawców Mahometa, po VII wieku naszej ery. Mongolski atak z 1241 roku oraz panowanie osmańskie rozprzestrzeniły islam na europejskich terenach Rosji.

Obecnie islam wyznawany na terenie Rosji to w 90% islam sunnicki (jeden z dwóch głównych odłamów islamu, który oprócz Koranu, opiera swoją wiarę także na spisanej tradycji proroka Mahometa – sunnie).

Islam jest najbardziej rozpowszechniony na północnym Kaukazie, środkowym Powołżu i Uralu, Moskwie i Petersburgu. Liczba muzułmanów w Rosji to około 25 mln. Żyją oni skupieni wokół umm (wspólnot muzułmańskich), którym przewodniczą imamowie (duchowni przewodnicy muzułmańscy).

Ciekawy jest fakt, że w 2007 roku otwarto w Moskwie pierwszy szpital dla muzułmanów, funkcjonujący na zasadach prawa muzułmańskiego (szariatu), zgodnie z którym *„lekarze unikają podawania leków zawierających alkohol, a bezalkoholowe specyfiki sprowadza się z rejonu Zatoki Perskiej. Oddzielnie funkcjonują oddziały dla mężczyzn i kobiet. Dotyczy to także terapii - kobiety są diagnozowane i prowadzone przez lekarzy-kobiety, mężczyźni — przez lekarzy-mężczyzn. W czasie jakichkolwiek badań ginekologicznych obecny przy tym musi być mąż, ojciec lub najstarsza kobieta z rodziny”*¹.

W VIII wieku na terenach rosyjskich pojawił się także judaizm, za sprawą judaistycznych Chazarów, którzy opanowali obszary południowej Rosji. Znaczna liczba Żydów została wypędzona z Rosji podczas prześladowań II wojny światowej. Obecnie Żydzi stanowią 2% społeczeństwa rosyjskiego i są skupieni głównie na terytorium Żydowskiego Obwodu Autonomicznego.

Federacja Rosyjska jest państwem świeckim, co zostało zagwarantowane w konstytucji z 1993 roku. Artykuł 14 w dwóch paragrafach mówi, iż:

- „1. Federacja Rosyjska jest państwem świeckim. Żadna religia nie może być uznana za państwową lub obowiązującą.
2. Związki wyznaniowe są oddzielone od państwa i równe wobec prawa”*².

¹ R.S.Czarnecki, *Islam w Rosji*, Źródło: www.racjonalista.pl/kk.php/s,7061.

² A. Kubik, *KONSTYTUCJA FEDERACJI ROSYJSKIEJ*, przyjęta w ogólnonarodowym referendum w dniu 12 grudnia 1993 roku, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000, Źródło: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/rosja.html>, Art. 14.

Rosja, jako sygnatariusz Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności musi wobec prawa międzynarodowego zapewnić wolność wyznania wszystkim obywatelom. 9 artykuł konwencji o „wolności myśli, sumienia i wyznania” szczególnie wyraźnie podkreśla gwarancję wolności tworzenia związków wyznaniowych i kościołów:

„1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne.

2. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób”³.

Dodatkowo, przyjmując do swojego prawodawstwa Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Rosja zobowiązała się, że „nikt nie może podlegać przymusowi, który stanowiłby zamach na jego wolność posiadania lub przyjmowania wyznania albo przekonań według własnego wyboru”⁴.

Podpisując Powszechną Deklarację Praw Człowieka, której 18 artykuł, mówi, iż: *„każdy człowiek ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje swobodę zmiany wyznania oraz swobodę głoszenia swego wyznania lub wiary bądź ewentualnie, bądź wespół z innymi ludźmi, publicznie i prywatnie, poprzez nauczanie, praktykowanie, uprawianie kultu i postrzeganie obyczajów”⁵*, państwo rosyjskie ma obowiązek zapewnić takową swobodę.

W 1997 roku rosyjska Duma uchwaliła, a Rada federacji zatwierdziła, Ustawę Federalną „O wolności sumienia i o związkach wyznaniowych”, *„potwierdzając prawo każdego do wolności sumienia i wolności wyznania, jak również do wolności wobec prawa, niezależnie od stosunku do religii i przekonań (...)”⁶.*

Ustawa zabrania wszelkich aktów dyskryminacji z powodów religijnych zarówno przez organy państwowe, jak i instytucje prywatne oraz współobywateli.

Potwierdza również, iż Rosja jest krajem świeckim i zgodnie z artykułem 4 żadna religia nie może zostać narzucona obywatelom ani uznana za religię narodową. Warto jednak zaznaczyć, iż prawosławie traktowane jest jako religia zajmująca w historii Rosji szczególne miejsce i wpływająca w znaczący sposób na rozwój rosyjskiej kultury⁷.

Wyjątkowe traktowanie religii prawosławnej jest widoczne przede wszystkim podczas uroczystości państwowych, w których niejednokrotnie uczestniczą przedstawiciele Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej; pokazują to także osoby sprawujące w państwie najwyższą władzę, które wielokrotnie pojawiały się w mediach i prasie, uczestnicząc w nabożeństwach prawosławnych.

Państwo rosyjskie nie finansuje Kościołów, które finansowane są przez własne fundusze, datki wiernych, a także czerpią zyski z posiadanych majątków. Zgodnie w/w ustawą państwo może

³ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, po nowelizacji przez Protokół nr 11 i 14, Kancelaria Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, czerwiec 2010, s. 6.

⁴ MIĘDZYNARODOWY PAKT PRAW OBYWATELSKICH I POLITYCZNYCH, Nowy Jork 16 grudnia 1966, art. 18, pkt 2, (Dz. U. z 1977 r. nr 38, poz. 167).

⁵ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka ONZ, Paryż 10 grudnia 1948, art. 18.

⁶ Ustawa Federalna, O wolności sumienia i o związkach wyznaniowych, Uchwalona przez Dumę Państwową 19 września 1997, Zatwierdzona przez Radę Federacji 24 września 1997, wprowadzenie.

⁷ Tamże, wprowadzenie – Rozdział I, art. 3.

udzielać organizacjom religijnym pomocy finansowej w celu np. renowacji budynków sakralnych, czy umożliwienia im prowadzenia kształcenia religijnego, na terenach należących do danego wyznania⁸.

Edukacja ma w Rosji charakter całkowicie świecki, aczkolwiek istnieje możliwość, organizacje religijne nauczały doktryn swojej wiary. Odbywa się to zazwyczaj w miejscach. Które do nich należą, jednak na prośbę rodziców, przy odpowiedniej ilości chętnych, szkoła w porozumieniu z samorządem terytorialnym może umożliwić naukę religii na swoim terenie⁹. Nie jest to wówczas jednak przedmiot obowiązkowy, a ocena nie jest umieszczana na świadectwie ukończenia szkoły. W praktyce, prawo to wykorzystywane jest w większości przez wyznawców prawosławia.

Organizacje religijne mają prawo tworzyć ośrodki zawodowego kształcenia religijnego w celu kształcenia przyszłych duchownych. Jednostki takie uzyskują państwową licencję na prowadzenie działalności edukacyjnej.

O przynależności dziecka do danego wyznania decydują rodzice, ale musi się to odbywać w zgodzie z prawem do wolności sumienia i wyznania.

Małżeństwa osób wierzących muszą odbywać się na terenie Rosji pod „podwójną postacią”: w urzędzie stanu cywilnego oraz w świątyni wybranej religii. Ślub kościelny nie wywołuje w Rosji skutków prawnych.

Aborcja jest w Rosji całkowicie legalna i dostępna na życzenie pacjentki. Kościół nie ma wpływu na prawo aborcyjne, aczkolwiek udało się ostatnio doprowadzić do zamieszczania w ogłoszeniach o aborcji informację, iż szkodzi ona zdrowiu kobiety.

Powyższa ustawa rozróżnia trzy typy grup wyznaniowych:

- Związek wyznaniowy – *„dobrowolne zrzeszenie obywateli Federacji Rosyjskiej oraz innych osób stale i legalnie zamieszkujących na terytorium Federacji Rosyjskiej, utworzone celem wspólnego wyznawania wiary (...)”*¹⁰. Związki wyznaniowe mogą mieć postać grup wyznaniowych, lub organizacji religijnych:
 - Grupa wyznaniowa – *„dobrowolne zrzeszenie obywateli, utworzone celem wspólnego wyznawania i rozpowszechniania wiary, które nie zostało wpisane do rejestru państwowego i nie nabyło zdolności do czynności prawnych w charakterze osoby prawnej”*¹¹.
 - Organizacja religijna – *dobrowolne zrzeszenie obywateli Federacji Rosyjskiej oraz innych osób stale i legalnie zamieszkujących na terytorium Federacji Rosyjskiej, utworzone celem wspólnego wyznawania i rozpowszechniania wiary i w ustanowionym przez ustawę trybie zarejestrowane w charakterze osoby prawnej”*¹² (trwałe zespolenie ludzi i środków materialnych w celu realizacji określonych zadań, wyodrębnione w postaci jednostki organizacyjnej wyposażonej przez przepisy prawa cywilnego w osobowość prawną).

⁸ Tamże, Rozdział I, art. 4.

⁹ Tamże, Rozdział I, art. 5.

¹⁰ Tamże, Rozdział II, art. 6.

¹¹ Tamże, Rozdział II, art. 7.

¹² Tamże, Rozdział II, art. 8.

Aby organizacja religijna została zarejestrowana musi spełnić następujące warunki:

- posiadać własny statut,
- posiadać co najmniej 10 członków, którzy ukończyli 18 lat i są obywatelami rosyjskimi,
- posiadać świadectwo istnienia na danym terenie przez co najmniej 15 lat potwierdzone przez organy samorządu terytorialnego¹³.

Poza świętami narodowymi, jedynie prawosławne Boże Narodzenie (7 stycznia) jest dniem wolnym od pracy. Jednak na wniosek organizacji religijnych organy państwowe mogą wyznaczyć święta religijne na danym terytorium, jako dni wolne od pracy dla konkretnych wyznań¹⁴.

Nadzór nad funkcjonowaniem i zgodnością działalności wszelkich jednostek religijnych i wyznaniowych sprawują organy prokuratury. W praktyce, organ, który zarejestrował daną organizację, sprawuje także nad nią kontrolę.

Rosja, będąc krajem tak zróżnicowanym zarówno etnicznie, kulturowo, jak i religijnie, musi codziennie radzić sobie z funkcjonowaniem na swoim terenie wielu wyznań. Rosyjska polityka względem religii sprawia, że udaje się pogodzić potrzeby duchowe tak liczного społeczeństwa.

Federacja Rosyjska jest na arenie międzynarodowej państwem wyjątkowym nie tylko z racji swojej zdecydowanej polityki czy charyzmatycznych przywódców, ale także z powodu niezwyklej, fascynującej różnorodności kulturowo – religijnej.

¹³ Tamże, Rozdział II, art. 9.

¹⁴ Tamże, Rozdział I, art. 4.

STOSUNEK PAŃSTWA DO KOŚCIOŁA W WIELKIEJ BRYTANII

Wielka Brytania ze stolicą w Londynie jest wyspiarskim krajem w Europie Północnej, liczącym ponad 62 mln ludności. Położona jest na Oceanie Atlantyckim w sąsiedztwie Morza Północnego, które oddziela ją od Półwyspu Skandynawskiego. Od kontynentu europejskiego oddzielona jest Kanałem La Manche i Cieśniną Kaletańską.

Wielka Brytania zajmuje powierzchnię ponad 244 tys. km². W jej skład wchodzi Anglia, Walia, Szkocja oraz Irlandia Północna, które stanowią składowe części Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej. Każde z nich posiada odrębną stolicę, język urzędowy (obok obowiązkowego angielskiego) oraz własny podział administracyjny:

- Anglia – królestwo ze stolicą w Londynie; język urzędowy – angielski;
- Walia – księstwo ze stolicą w Cardiff; języki urzędowe angielski i walijski;
- Szkocja – królestwo ze stolicą w Edynburgu; języki urzędowe: gaelicki i szkocki;
- Irlandia Północna – prowincja, której stolicą jest Belfast; języki urzędowe – angielski i irlandzki.

Ponadto, Wielka Brytania dysponuje piętnastoma terytoriami zamorskimi: Akrotiri, Anguilla, Bermudy, Brytyjskie Terytorium Antarktyczne, Brytyjskie Terytorium Oceanu Indyjskiego, Brytyjskie Wyspy Dziewicze, Dhekelia, Kajmany, Falklandy, Georgia Południowa i Sandwich Południowy, Gibraltar, Montserrat, Pitcairn, Św. Helena, Turks i Caicos. Są to terytoria pozostające pod kontrolą Zjednoczonego Królestwa, nie stanowią one jednak jego integralnej części.

Dodatkowo, terytoriami podległymi Wielkiej Brytanii są: wyspa Man i Wyspy Normandzkie. Posiadają one status tzw. dependencji korony Brytyjskiej, czyli terytoriów posiadających własne parlamenty, rządy, własną administrację, lecz podległych głowie państwa brytyjskiego. Wielka Brytania odpowiada także za ich politykę zagraniczną oraz gwarantuje im ochronę militarną.

Wielka Brytania jest monarchią parlamentarną. Od 1901 roku znajduje się pod panowaniem dynastii windsorskiej (sasko-kobursko-gotajskiej), której obecną przedstawicielką jest królowa Elżbieta II (koronowana w 1953 roku) oraz następca tronu, jej najstarszy syn, Karol. Korona brytyjska jest dziedziczna.

Wszelkie decyzje polityczne podejmowane są przez parlament, na czele którego stoi premier (od 2010 roku David Cameron) wraz z rządem. Zgodnie z prawem rząd odpowiada przed królową.

Obecnie rola głowy państwa sprowadza się zazwyczaj jedynie do funkcji reprezentacyjnych. Trzeba jednak zaznaczyć, że rodzina królewska jest dla Brytyjczyków niezwykle ważna i są oni dumni z faktu, iż jako nieliczni na świecie, zachowali jeszcze w swym państwie monarchię.

Proces chrystianizacji wysp brytyjskich rozpoczął się w 597 roku od przybycia do Anglii św. Augustyna, który został tam wysłany przez papieża Grzegorza I Wielkiego w celu szerzenia religii katolickiej. Rozpoczęto wówczas budowę pierwszej katedry katolickiej – Katedry Canterbury, której biskupem został później sam św. Augustyn.

Religia katolicka panowała nieprzerwanie w Wielkiej Brytanii do XVI wieku, kiedy to król Henryk VIII z dynastii Tudorów wystąpił do papieża z prośbą o unieważnienia swojego małżeństwa z Katarzyną Aragońską. Król, pragnąc męskiego potomka, którego nie mogła dać mu Katarzyna, postanowił ożenić z Marią Boleyn. Ponieważ papież nie dał zgody na rozwiązanie związku małżeńskiego z Katarzyną, Henryk mianował na prymasa i arcybiskupa Canterbury przychylnego mu Thomasa Cranmera (uznawanego dziś za reformatora Kościoła oraz świętego kościoła anglikańskiego), który unieważnił małżeństwo. Cranmer otwarcie nauczał, że papież nie

posiada nad Anglią i jej ludnością żadnej władzy ani świeckiej ani religijnej, a wszelkie roszczenia do takiej władzy są sprzeczne z Pismem Świętym. Skutkiem owego posunięcia była ekskomunika nałożona w 1533 roku na króla przez papieża Klemensa VII.

Rok później angielski parlament uchwalił tzw. Akt Supremacji uniezależniający angielskie duchowieństwo od papieża oraz mianujący króla Anglii głową nowo powstałego kościoła anglikańskiego. Wszyscy duchowni zobowiązani zostali do podpisania formuły, zgodnie z którą papież nie miał na terenie Anglii żadnych dodatkowych praw poza tymi, jakie obowiązywały zagranicznych przedstawicieli duchowieństwa.

Wraz z aktem supremacji powstała także tzw. uchwała o zdradzie, mówiąca o tym, iż każdy, kto zaneguje postanowienia aktu supremacji ma być uważany za zdrajcę.

Kolejnym posunięciem Henryka VIII była likwidacja klasztorów, przejęcie dóbr kościelnych oraz zniesienie celibatu. Dodatkowo zaczęto odprawiać mszę w języku angielskim (zamiast stosowanym dotychczas łacińskim).

Założenia kościoła anglikańskiego:

- odrzucenie zwierzchnictwa papieża i celibatu,
- Biblia jest dla Kościoła najwyższym autorytetem,
- obecność Jezusa Chrystusa jest w Eucharystii jedynie symboliczna, nie zachodzi obecne w mszy katolickiej Przeistoczenie,
- uznano predestynację za czynnik odpowiedzialny za losy jednostki – ludzkie losy są z góry zaplanowane przez Boga,
- Kościół posiada charakter hierarchiczny, w którym wyznaczanie biskupów należy do obowiązków króla,
- zachowanie kultu świętych wraz z kultem Maryi,
- kościół anglikański uznaje dwa sakramenty (jako ustanowione przez Jezusa Chrystusa) – chrzest i eucharystię.

Po śmierci Henryka VIII władzę przejęła jego córka (dziecko Henryka i Katarzyny Aragońskiej) – Maria I Tudor – królowa Anglii w latach 1553-1558. Jako gorliwa katoliczka postanowiła przywrócić katolicyzm. Rozpoczęła od aresztowań wszystkich współpracowników Henryka (w sumie ponad 300 osób), których egzekucje trwały do końca jej panowania. Aresztowany został między innymi arcybiskup Canterbury, Thomas Cranmer, główny filar angielskiej reformacji. Został on uwięziony pod zarzutem zdrady i skazany na śmierć przez spalenie na stosie w 1556 roku. Jego miejsce zajął katolicki kardynał Reginald Pole. Ponadto na szeroką skalę rozpoczęły się prześladowania protestantów. Z tego względu Maria otrzymała przydomek Bloody Mary (Krwawa Maria).

Zmarła w 1558 roku na niewyjaśnioną wówczas chorobę. Dziś przypuszcza się, że chorowała na raka.

Jej nagła śmierć zakończyła ostatnią próbę przywrócenia religii katolickiej w Wielkiej Brytanii. Tron przejęła kolejna córka Henryka VIII (wraz z Anną Boleyn), młodsza siostra Marii – Elżbieta I.

Nowa królowa bardzo szybko zareagowała na zmiany wprowadzone przez siostrę. Jako zdecydowana zwolenniczka anglikanizmu już rok po przejęciu tronu, w 1559 roku, wznowiła Akt Supremacji (de facto tworząc w ten sposób II Akt Supremacji). Na jego mocy Elżbieta ustanowiła siebie (a tym samym każdego kolejnego władcę) najwyższym zwierzchnikiem kościoła anglikańskiego.

Ponadto została ustanowiona tzw. przysięga supremacji, którą mieli obowiązek składać wszyscy ubiegający się o stanowiska zarówno kościelne, jak i państwowe, a z czasem również kandydaci na

wyższe uczelnie. Przysięgający zapewniali o swojej przynależności do kościoła anglikańskiego, którego głową jest królowa, a także gwarantowali, że kościół anglikański jest najwyższą wartością. Tym, którzy odmawiali złożenia powyższej przysięgi groziła utrata majątku, oskarżenie o zdradę stanu, a nawet śmierć.

Elżbieta I, umierając w 1603 roku, pozostawiła w Anglii umocnioną i stabilną religię, którą zapoczątkował jej ojciec. Anglikanizm zaczął wówczas obowiązywać jako religia państwowa, współcześnie jedna z dwóch – obok Państwowego Kościoła Szkockiego – obowiązujących na terenie Wielkiej Brytanii.

Dziś władca (obecnie królowa Elżbieta II) nadal pozostaje głową kościoła anglikańskiego (przy czym nie może pełnić tej funkcji w stosunku do innych wyznań) oraz obrońcą wiary, w związku z czym ma za zadanie strzec czci kościoła oraz jego wyznawców, ślubuje na jego zasady i zobowiązuje się strzec jego praw. Do jego obowiązków w kwestii kościelnej należy mianowanie arcybiskupów, biskupów, dziekanów i kanoników. Władca robi to obecnie na wniosek premiera, który wybiera ich z pośród kandydatów przedstawionych przez Kościół.

W Anglii do Kościoła narodowego musi należeć również premier.

Jednym z przejawów państwowego charakteru kościoła anglikańskiego jest obecność duchowieństwa w parlamencie. Przedstawiciele Kościoła są reprezentowani w izbie wyższej parlamentu – Izbie Lordów, gdzie zasiadają z tytułem Lords Spirituals. W chwili obecnej lordów-biskupów jest 25.

Ponadto warto zaznaczyć, iż od 1922 roku kościół anglikański dopuszcza święcenia kobiet na duchownych. Dwa lata później ordynowana została pierwsza grupa kobiet. Pomimo tego faktu, do dziś w Wielkiej Brytanii nie ma ani jednego biskupa płci żeńskiej. Zdania wśród duchowieństwa na temat ordynacji kobiet są wciąż podzielone. Wielu duchownych na znak protestu odeszło od Kościoła po dopuszczeniu święceń kobiet.

Kościół anglikański podzielony jest na dwie prowincje – Canterbury i York. Na czele pierwszej stoi arcybiskup będący zarazem przywódcą hierarchii anglikańskiej z tytułem „prymasa całej Anglii”. Prowincją York zarządza arcybiskup tytułowany „prymasem Anglii” – drugi, co do ważności hierarcha Kościoła. Prowincje dzielą się kolejno na diecezje, archidiakonaty, dekanaty i parafie.

Wielka Brytania nie ma konstytucji w sensie formalnym (spisanej). W państwie funkcjonuje ogół norm i zasad stanowiących prawo. Wśród nich znajduje się między innymi prawo kanoniczne kościoła anglikańskiego. Wszelkie decyzje dotyczące spraw kościelnych podejmuje Synod Generalny Kościoła Anglii, składający się z trzech izb: Izby Biskupów, Izby Kleru i Izby Świeckich. Członków pierwszej izby wybierają biskupi, drugiej – pozostali duchowni, a trzeciej – świeccy. Wszelkie zmiany w prawie kanonicznym Kościoła muszą być zatwierdzone przez Parlament Wielkiej Brytanii, a ogłoszone przez królową, która swoim autorytetem potwierdza ich ważność oraz zgodność z obowiązującym prawem.

Edukację w zakresie religii państwowej rozpoczyna się już w pierwszych klasach szkoły podstawowej. W szkołach brytyjskich religia jest przedmiotem obowiązkowym i posiada ujednolicony program stworzony przez państwo, co ma na celu dokładne i systematyczne poznawanie religii anglikańskiej wraz z jej historią, ale także innych religii, zarówno pokrewnych anglikanizmowi, jak i tych zupełnie odmiennych, jak hinduizm czy islam. Takie podejście do sprawy, że absolwenci posiadają szeroką wiedzę na tematy religii i kościoła na świecie. Od nauczycieli religii wymaga się rozległej wiedzy oraz przygotowania uniwersyteckiego.

Programy państwowe są opracowane dla czterech stopni edukacji religijnej w zależności od wieku ucznia:

- stopień pierwszy – 5 - 7 lat
- stopień drugi – 7 – 11 lat
- stopień trzeci – 11 – 14 lat
- stopień czwarty – 14 – 16 lat.

W Wielkiej Brytanii istnieje oczywiście wolność wyznania zgodnie z artykułem 18 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka¹⁵, w związku z czym każdy obywatel będący innego wyznania niż anglikańskie może zrezygnować z wyżej wspomnianej edukacji na rzecz nauki swojej religii takiej, jak judaizm, islam, hinduizm.

Kościół anglikański, jako przedstawiciel religii państwowej ma prawo do udzielania swoim członkom ślubów kościelnych ze skutkami prawnymi. Są to: prawo do rozwodu, dziedziczenia części majątku, prawo do alimentów, czyli odpowiedzialności za utrzymanie współmałżonka, ustanowienie wspólnoty majątkowej, współodpowiedzialności za utrzymanie i wychowanie dzieci z owego małżeństwa oraz nieograniczone prawo do adopcji.

W tym miejscu warto zaznaczyć, że od grudnia 2005 roku w Wielkiej Brytanii obowiązuje ustawa o rejestrowaniu związków partnerskich, która zalegalizowała związki homoseksualne. Prawo jednak nie zezwala na zawieranie ich w obiektach religijnych i z użyciem symboliki religijnej. Pary homoseksualne nie mają zatem możliwości odbycia „ceremonii ślubnej” w kościele państwowym (zarówno anglikańskim, jak i omówionym poniżej Państwowym Kościele Szkockim).

Kościół anglikański nie wymaga od swoich duchownych celibatu, aczkolwiek jest on możliwy z wyboru. Zaleca się jednak, aby osoba, która przewodniczy wspólnocie wiernych posiadała rodzinę, ponieważ ukazuje ją to jako człowieka dojrzałego i odpowiedzialnego.

Aborcja jest w Wielkiej Brytanii legalna i dostępna na życzenie pacjentki do końca pierwszego trymestru ciąży. Kościół anglikański popiera legalną aborcję i prawo kobiet do decydowania o przerwaniu ciąży. Dodatkowo, kobietom, które dokonały aborcji, kościół nie odmawia wsparcia oraz udzielania sakramentów.

Ponadto Kościół anglikański dopuszcza stosowanie antykoncepcji hormonalnej.

Obecnie na terenie Wielkiej Brytanii anglikanizm wyznaje niewiele ponad 43% społeczeństwa.

Królestwo Szkocji posiada swój odrębny kościół narodowy – Państwowy Kościół Szkocki (*Kirk of Scotland*).

Przemych i bogactwo kościoła katolickiego na terenie Szkocji, podobnie jak w innych krajach, doprowadziło w XVI wieku do społecznego zniecierpliwienia, buntu, a w ostateczności do reformacji w kościele przeprowadzonej pod przywództwem Johna Knoxa, nazywanego ojcem szkockiej reformacji. Był on wysoko oceniany przez władze kościelne i do 1543 roku nauczał, ciesząc się poparciem hierarchii katolickiej. W ciągu dwóch kolejnych lat Knox rozpoczął działania zmierzające do reformy religijnej, propagując kalwinizm, co spowodowało, że do końca życia pozostawał w konflikcie z Kościołem.

W 1560 roku parlament szkocki ogłosił kalwinizm religią państwową i utworzył Kościół Szkocki, zachowując jednak charakter episkopalny (utrzymujący urząd biskupi, co odrzucił Jan Kalwin). Pojawiły się wówczas naciski rządu angielskiego, aby kościół ten upodobnić do kościoła anglikańskiego. Wywołało to jednak liczne protesty społeczeństwa, co w 1690 roku doprowadziło do przyznania temu kościołowi całkowitej odrębności i niezależności, uznając go za narodowy. Narodowy Kościół Szkocki jest w kwestiach doktrynalnych niezależny od państwa.

Powyższe postanowienia potwierdziła Unia Anglii i Szkocji z 1707 roku, na mocy której po śmierci poprzedniego władcy nowy monarcha składa przysięgę, obiecując „wspierać i utrzymać protestancką religię oraz prezbiteriańską formę zarządu Kościoła”. Przysięga ta dotyczy tylko Szkocji i jest niezależna od przysięgi wspierania i bronięcia anglikanizmu w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii.

Zgodnie z ustawą z 1921 roku państwo nie ma wpływu na doktrynę, zarząd, liturgię i organizację Kirku. Jego struktura jest trójpoziomowa. Podstawową jednostką organizacyjną jest parafia prowadzona przez pastora. Grupa parafii tworzy prezbiteriat, natomiast najwyższą oraz prawodawczą władzą w Kościele Szkockim jest Zgromadzenie Generalne.

Za głowę Kościoła szkockiego uznawany jest Jezus Chrystus.

Ordynacja kobiet w Kościele szkockim funkcjonuje od 1966 roku.

¹⁵ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka ONZ, Paryż 10 grudnia 1948, art. 18.

Ślub kościelny daje takie same skutki prawne, jak w przypadku ślubu w kościele anglikańskim. Kościół nie uznaje jednak związków homoseksualnych, w związku z czym nie udziela ślubów kościelnych parom tej samej płci.

Celibat nie jest wymagany od duchownych, co jest cechą charakterystyczną niemal wszystkich kościołów reformacyjnych.

Kościół Szkocji uczy, że w pewnych szczególnych okolicznościach aborcja jest dopuszczalna, np. w przypadku, gdy ciąża zagraża zdrowiu bądź życiu matki.

Kościół toleruje również antykoncepcję.

Dziś Kościół szkocki liczy ponad 600 tys. wiernych i jako symbol szkockiej odrębności państwowej stanowi jej dumę narodową. Tylko królestwu Szkocji udało się, bowiem zachować religijną odrębność. Walia i Irlandia północna nie mają swoich kościołów narodowych i przynależą do kościoła anglikańskiego.

Zarówno Kościół anglikański, jak i Kościół szkocki są w Wielkiej Brytanii posiadaczami sporych majątków ziemskich. Finansowane są z dochodów od owych majątków oraz w znacznej mierze z datków wiernych. Władze Anglii nie prowadzą rejestru kościołów i ich dochodów. Kościół dostaje jednak sporą pomoc w renowacjach i odbudowach świątyń, które, jako zabytki, znajdują się pod opieką państwa.

Anglikanizm i Kirk of Scotland stanowią dwa największe wyznania w Wielkiej Brytanii. Poza nimi funkcjonują także takie mniejszości, jak katolicyzm (9%) czy islam (3%). Wielka Brytania jest, bowiem krajem zapewniającym każdemu obywatelowi wolność wyznania. Jako sygnatariusz Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, której 18 artykuł, mówi, iż: *„każdy człowiek ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje swobodę zmiany wyznania oraz swobodę głoszenia swego wyznania lub wiary bądź ewentualnie, bądź wspólnie z innymi ludźmi, publicznie i prywatnie, poprzez nauczanie, praktykowanie, uprawianie kultu i postrzeganie obyczajów”*¹⁶, ma obowiązek zapewnić takową swobodę.

Wolność wyznania zapewnia również podpisany przez Wielką Brytanię Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych. Punkt 2 artykułu 18 gwarantuje, że *„nikt nie może podlegać przymusowi, który stanowiłby zamach na jego wolność posiadania lub przyjmowania wyznania albo przekonań według własnego wyboru”*¹⁷.

Wielka Brytania jest także sygnatariuszem Europejskiej Konwencji Praw Człowieka¹⁸, która gwarantuje wolność wyznania, sumienia i myśli. Każdy człowiek ma więc prawo do wolności sumienia i religii. Nikomu nie można zabronić manifestowania, samemu bądź wspólnie z innymi, swej religii lub przekonań poprzez nauczanie praktyki religijnej, uczestniczenie w obrzędach i uprawianie kultu.

Brytyjska Ustawa o Prawach Człowieka z 1998 roku nie zobowiązuje grup religijnych do rejestracji. Dzięki temu nie funkcjonuje tu również pojęcie „kościół uznany przez państwo”.

Wszelkie kościoły i związki wyznaniowe, które nie są jednym z dwóch kościołów Wielkiej Brytanii, traktowane są jako zwykłe stowarzyszenia, czyli takie, które nie mogą prowadzić działalności gospodarczej, przyjmować spadków, darowizn i zapisów; otrzymywać dotacji ani korzystać z ofiarności publicznej, nie mogą również odprawiać chrztów, ani ślubów ze skutkiem cywilnym. Pieniądze mają tylko ze składek członkowskich. Ich założenie polega jedynie na zawarciu umowy pomiędzy wiernymi.

Wielka Brytania jest w większości krajem chrześcijańskim. Za chrześcijaństwem (z podziałem na odłamy, które pojawiły się po europejskiej reformacji) opowiada się 72% społeczeństwa. Jest to anglikanizm, katolicyzm, kalwinizm oraz protestantyzm.

¹⁶ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka ONZ, Paryż 10 grudnia 1948, art. 18.

¹⁷ MIĘDZYNARODOWY PAKT PRAW OBYWATELSKICH I POLITYCZNYCH, Nowy Jork 16 grudnia 1966, art. 18, pkt 2, (Dz. U. z 1977 r. nr 38, poz. 167).

¹⁸ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, po nowelizacji przez Protokół nr 11 i 14, Kancelaria Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, czerwiec 2010, art. 9, s. 6.

Ponad 3% społeczeństwa opowiada się za religią islamską. Islam pojawił się w Wielkiej Brytanii na początku XX wieku, kiedy muzułmanie z brytyjskich protektoratów na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej zaczęli migrować na Wyspy, głównie w celach edukacyjnych, ale również zarobkowych. Dziś jest on najszybciej rozprzestrzeniającą się religią na terenie kraju.

W Wielkiej Brytanii jest około 350 tysięcy Żydów. Są to głównie potomkowie emigrantów z krajów okupowanych przez Niemcy w czasie II wojny światowej, a następnie krajów sowieckich, również nieprzychylnych ich religii.

Polityczne uzależnienie Indii od Wielkiej Brytanii w początkach XIX wieku doprowadziło do fali migracji na Wyspy zarówno indyjskiej ludności, jak i hinduizmu. Dziś wyznawcy hinduizmu stanowią w Wielkiej Brytanii około 1% społeczeństwa.

Rozkład poszczególnych wyznań w kraju nie jest równomierny. W Walii, mimo państwowego kościoła anglikańskiego, spotkać możemy każdą z wielkich religii nie-chrześcijańskich, takich jak judaizm, islam, czy hinduizm.

Wszyscy wyznawcy innych religii mają prawo do ich kultywowania, a wszelka dyskryminacja na tle religijnym jest prawnie zabroniona. Państwo prowadzi ponadto rejestr świątyń, w których można zawierać śluby ze skutkami prawnymi. Są to świątynie nie tylko anglikańskie czy należące do Kościoła szkockiego, ale również synagogi, meczety, kościoły katolickie itp. Należy do nich m. in. kościół katolicki pw. Matki Boskiej Częstochowskiej i św. Kazimierza w Islington.

Spółeczeństwo Wielkiej Brytanii jest pod tym względem wyjątkowo tolerancyjne, co można zauważyć na brytyjskich ulicach. Wielu wyznawców innych religii stara się akcentować swoją przynależność, między innymi, wyglądem, charakterystycznym zwłaszcza wśród muzułmanów, hindusów, a nawet Żydów.

Szkocja jest krajem tradycyjnie chrześcijańskim. Najwięcej Szkotów (ok. 40%) należy do kościoła państwowego – Kościoła szkockiego.

W Irlandii Północnej większość mieszkańców to chrześcijanie. Połowa z nich opowiada się za przynależnością do protestantyzmu, druga połowa zaś katolicyzmu.

Anglia to w przeważającej części anglikanie.

Wielka Brytania jako kolebka anglikanizmu stanowi dziś kraj niezwykle różnorodny i bogaty w religie. Obok anglikanizmu i Kościoła szkockiego istnieje tu mozaika wyznań i religii. Obecnie jest to kraj, do którego chętnie migrują różne grupy etniczno - religijne, co nadal rozbudowuje jego barwny obraz.

BIBLIOGRAFIA

1. E.Duffy, *The Stripping of the altars Traditional Religion in England c.1400 – c.1580*, Yale University Press New Haven and London, 1992.
2. H. Reid, *Dear Country A Quest for England*, Mainstream Publishing Company (Edinburgh) LTD, 1992.
3. H.Zins, *Historia Anglii*, Wydawnictwo: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 2001.
4. J.Barbag, *Wielka Brytania*, PWN, Warszawa 1976.
5. *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, po nowelizacji przez Protokół nr 11 i 14*, Kancelaria Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, czerwiec 2010.
6. M.Kamlera, *Wielka Brytania. Leksykon PWN*, Wydawnictwo: PWN, Warszawa 2002
7. *MIĘDZYNARODOWY PAKT PRAW OBYWATELSKICH I POLITYCZNYCH*, Nowy Jork 16 grudnia 1966.
8. N.Paul, *Wielka Brytania co kraj to obyczaj*, Wydawnictwo: Hachette Livre Wiedza i Życie, 2005.
9. P.Janowski, *Maria I Tudor, 1516-1553, królowa Anglii od 3 sierpnia 1553*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, Lublin 2006, t. XI, kol. 1344-1345.
10. *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka ONZ*, Paryż 10 grudnia 1948.
11. Praca zbiorowa, *Kod Brytania Kultura Wielkiej Brytanii od kuchni*, Wydawnictwo: Lily Niger, 2010.
12. S.Grzybowski, *Elżbieta Wielka*, "Ossolineum", Wrocław 1989.
13. *THE ACT OF SUPREMACY 1559*, źródło:
http://www.tudorplace.com.ar/Documents/act_of_supremacy2.htm.

STOSUNEK PAŃSTWA DO KOŚCIOŁA NA UKRAINIE

„Od dnia naszych narodzin na naszej ziemi odbywa się proces krzyżowania się wpływów Wschodu i Zachodu: dwóch odmiennych kultur, światopoglądów, pojęć i cywilizacji. We wzajemnym zwalczaniu się tych wpływów, pod hasłami pełnego zniszczenia jednego lub drugiego, związane są wszystkie momenty naszego upadku; zaś z ich harmonijną współegzystencją związane są momenty naszego rozkwitu, naszego istnienia jako niezależnego, posiadającego własną indywidualność narodu”¹⁹.

Ukraina, była republika ZSRR, państwo ze stolicą w Kijowie, leży w Europie Wschodniej, granicząc z Mołdawią, Rumunią, Rosją, Słowacją, Węgrami, Białorusią i Polską. Ukraina zajmuje powierzchnię 603 700 km².

Liczba ludności Ukrainy wynosi prawie 49 mln, przy gęstości zaludnienia równej 77 osób/km².

Kraj dzieli się na 24 obwody, 2 miasta wydzielone – Kijów i Sewastopol oraz okręg autonomiczny. Obwody dzielą się z kolei na 492 rejony wiejskie, dzielnicowe i miejskie.

Ukraina uzyskała niepodległość po rozpadzie ZSRR, 24.08.1991 roku. Obecnie jest republiką prezydencko – parlamentarną (pośrednia forma rządów między systemem parlamentarnym a prezydenckim), której funkcjonowanie określa Konstytucja z 28 czerwca 1996 roku.

Prezydent Ukrainy (od 2010 roku - Wiktor Fedorowycz Janukowycz) wybierany jest na pięcioletnią kadencję w wyborach powszechnych.

Jednoizbowy parlament - Rada Najwyższa Ukrainy, tworzy 450 członków, wybieranych również na kadencję pięcioletnią. Przewodniczącym Rady Najwyższej jest ponownie, od 2008 roku Wołodymyr Mychajłowicz Łytwyn.

Władzę wykonawczą sprawuje rząd, zwany Gabinetem Ministrów, któremu przewodniczy premier powoływany przez Radę Najwyższą na wniosek prezydenta. Gabinet jest podporządkowany bezpośrednio prezydentowi. Obecnie funkcję premiera sprawuje, również od 2010 roku, Mykoła Janowicz Azarow.

Na terenie Ukrainy, na półwyspie Krym, znajduje się Autonomiczna Republika Krymu ze stolicą w Symferopol. Republika posiada własną Radę Najwyższą oraz rząd. Głową republiki jest prezydent Ukrainy, a akty prawne uchwalane w Autonomicznej republice Krymu nie mogą być sprzeczne z konstytucją Ukrainy.

Republika składa się z 14 rejonów oraz 16 miast.

Zawirowania historyczne spowodowały, że na terenie Ukrainy zamieszkują wyznawcy wielu religii. Przewagę wyznaniową, bo aż 45% społeczeństwa, stanowią wyznawcy prawosławia. Grekokatolicy stanowią 7% społeczeństwa, katolicy obrządku łacińskiego to 1 %. 2% stanowią na

¹⁹ W.Lipiński, *Religia i kościół w dziejach Ukrainy*, Wydawnictwo: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy w Przemyślu, Przemyśl 1999, s. 82.

Ukrainie muzułmanie. Reszta społeczeństwa deklaruje brak wiary w jakiekolwiek bóstwo, określając siebie jako ateistów.

Chryścianaizacja terenów ukraińskich zaczęła się już w I wieku, kiedy w celach misyjnych przybył tu jeden z dwunastu apostołów – św. Andrzej. Początków chrześcijaństwa na Ukrainie upatruje się także w osobie św. Klemensa I, czwartego biskupa Rzymu, który za swoją działalność został zesłany przez cesarza Rzymu – Trajana, na Krym. Zanim zmarł śmiercią męczeńską, zdołał nawrócić tysiące mieszkańców ukraińskich terenów. Rozprzestrzenianie się religii chrześcijańskiej zaczęło przyjmować coraz szybsze tempo.

W 988 roku kijowski książę Rusi (do której należały tereny dzisiejszej Ukrainy), przyjął chrzest, który odbył się za pośrednictwem Konstantynopola. Spowodowało to, że Konstantynopol poczuł się swobodnie na terenach Rusi obsadzając stanowiska kościelne swoimi ludźmi. Na terenach ukraińskich zaczął rozwijać się w większości katolicyzm w obrządku bizantyjskim (wschodnim), choć istniała również mniejszość katolicka obrządku łacińskiego.

W 1596 roku podpisano Unię Brzeską, która doprowadziła do uznania przez metropolię kijowską zwierzchnictwa papieża.

Obecnie, Kościół grekokatolicki na Ukrainie jest drugim co do liczebności Kościołem w kraju. Liczy sobie około 3 mln wiernych, tworzących 3240 parafii w 2700 cerkwiach. Zwierzchnikiem Kościoła jest arcybiskup większy Światosław Szewczuk, metropolita Kijowa i Galicji. Kościół posiada na terenie Ukrainy 13 własnych placówek oświatowych, m. in. Ukraiński Uniwersytet Katolicki we Lwowie. Kościół prowadzi ponad 90 klasztorów. Prowadzi także własne wydawnictwa.

Ukraiński Kościół Rzymskokatolicki podzielony jest na 7 diecezji, które w prawie 400 parafiach skupiają około 1 mln wiernych. Głową Kościoła jest kardynał Marian Jaworski. Kościół prowadzi 7 własnych szkół katolickich na terenie Ukrainy oraz ponad 80 klasztorów, zarówno żeńskich, jak męskich. Ponadto Kościół wydaje własną prasę.

Również prawosławna Cerkiew Moskiewska zaczęła interesować się wschodnimi terenami Słowian, chcąc podporządkować ich mieszkańców religii prawosławnej. Na przełomie XI i XII wieku, za sprawą misjonarzy, prawosławie zaczęło się rozprzestrzeniać na terenach dzisiejszej Ukrainy. Z biegiem czasu metropolita moskiewski zyskał najsilniejszą pozycję we wschodniej Europie wśród wyznawców prawosławia. Jego głównym zwierzchnikiem był car rosyjski.

W 1241 roku ziemie ukraińskie zostały zaatakowane przez Mongołów. Był to etap większej wyprawy, która zaatakowała Polskę, Czechy, Węgry oraz Bułgarię. Najazd Mongołów doprowadził do upadu Wielkiego Księstwa Kijowskiego i rozwoju religii islamskiej na terenach dzisiejszej Ukrainy. Po podziale mongolskiego imperium na cztery części, ziemie ukraińskie przekształcono w tzw. Złotą Ordę, a jej mongolskich mieszkańców nazwano Tatarami. Islam na stałe zagnieździł się na terenach Złotej Ordy.

Wiek później Moskwa zaczęła przejmować od Mongołów panowanie nad ukraińskimi terenami, co udało się ostatecznie po bitwie na Kulikowym Polu w roku 1380.

Obecnie na terenie Ukrainy żyje 2 mln muzułmanów. Tworzą oni 445 wspólnot, którym przewodniczą imamowie (przewodnicy duchowni). Wiele wspólnot muzułmańskich funkcjonuje

bez oficjalnej rejestracji. Tworzą je przede wszystkim nowi imigranci z islamskich krajów azjatyckich.

Na terenie Ukrainy znajduje się ponad 160 czynnych meczetów.

Muzułmanów na terenie Ukrainy zrzeszają 3 organizacje, które reprezentują ich w kontaktach z państwem oraz społecznościami muzułmańskim z innych krajów:

- Muzułmańskie Duchowe Kierownictwo Ukrainy,
- Duchowe Centrum Muzułmańskie,
- Muzułmańskie Duchowe Kierownictwo na Krymie.

Po najeździe, a następnie wycofaniu z Europy Mongołów, w 1588 roku powstał patriarchat moskiewski, skupiający wyznawców prawosławia.

Po rewolucji bolszewickiej, w latach 1918-1920, na Ukrainie powstała **prawosławna cerkiew autokefaliczna**, jako próba odłączenia się Cerkwi od władzy rosyjskiej. Niedługo potem, podczas okupacji bolszewickiej, została ona jednak całkowicie zniszczona. Dziś przynależy do niej tylko 1% ukraińskich wyznawców prawosławia. W skład kościoła wchodzi 1175 wspólnot religijnych tworząc 12 diecezji. Głową Kościoła jest metropolita tarnopolski i podolski – Metody.

Ponowna próba odłączenia się od moskiewskiego patriarchatu odbyła się po upadku ZSRR. Grupa biskupów ogłosiła zerwanie kontaktów z Moskwą i zakładając **ukraińską cerkiew prawosławną patriarchatu kijowskiego** (lub Ukraiński Kościół Prawosławny Patriarchatu Kijowskiego). W skład kościoła wchodzi 3523 wspólnot religijnych tworzących 31 diecezji. Obecnie należy do niej około 10% wyznawców prawosławia na Ukrainie. Zwierzchnikiem Kościoła jest biskup Filaret. Kościół, w świetle prawa kanonicznego nie działa legalnie.

Obok tych dwóch cerkwii funkcjonuje także **Prawosławna Cerkiew patriarchatu moskiewskiego** (oficjalna nazwa – Ukraiński Kościół Prawosławny), jako pozostałość po 1588 roku, która zajmuje pośród wyznań prawosławnych najsilniejszą pozycję. Jest ona uznawana przez środowiska prawosławne w innych krajach za jedyną legalną cerkiew prawosławną na Ukrainie. Składa się z 11358 parafii stanowiących 45 diecezji.

Ukraiński Kościół Prawosławny podlega Patriarchatowi Moskiewskiemu. Posiada status Kościoła samorządnego z szeroką autonomią. Zasady jego działania określa statut wewnętrzny zatwierdzany przez patriarchę moskiewskiego i całej Rusi. Zaznacza on, iż Cerkiew Ukraińska jest zarządzana niezależnie.

Najwyższy zarząd w Kościele sprawuje Sobór Ukraińskiego Kościoła Prawosławnego. Na czele Kościoła na terenie Ukrainy stoi metropolita kijowski i całej Ukrainy - Włodzimierz.

Kontrolę nad działalnością kościołów sprawują zgodnie z prawem terenowe Rady Deputowanych Ludowych oraz ich komitety wykonawcze.

Żaden kościół na Ukrainie nie może zostać uznany za kościół narodowy i tym samym wyróżniony przez władze państwa. Każda religia wyznawana na terenie kraju powinna być traktowana na równi z innymi. Każdy obywatel ma prawo do wolności wyznania i przekonań religijnych, a także do religijnych praktyk, pod warunkiem, że nie narusza to praw ustanowionych w kraju. Powyższe informacje zawarte są w ukraińskiej konstytucji z 1996 roku, w 35 artykule mówiącym, iż: „Każdy ma prawo do swobodnego wyboru światopoglądu i wyznania. Prawo to obejmuje wolność wyznawania jakiegokolwiek religii albo nie wyznawania żadnej, uprawiania bez

przeszkód pojedynczo lub grupowo kultu i obrzędów rytualnych, prowadzenie działalności religijnej.

Stosowanie tego prawa może być ograniczone przez ustawę tylko w interesie obrony porządku społecznego, zdrowia i moralności publicznej albo obrony praw i wolności innych ludzi. Cerkiew i organizacje religijne na Ukrainie są oddzielone od państwa, a szkoła - od cerkwi. Żadna religia nie może być uznana za państwową lub obowiązującą. Nikt nie może być zwolniony z obowiązków wobec państwa ani odmówić wykonywania postanowień ustaw z powodu przekonań religijnych. O ile wypełnienie obowiązku służby wojskowej pozostaje w sprzeczności z przekonaniem religijnym obywatela, wykonanie tego obowiązku może być zamienione na służbę alternatywną (niewojskową)”²⁰.

W 1991 roku wprowadzono na Ukrainie „Ustawę o wolności sumienia i organizacjach religijnych”. Również ona, w 5 artykule, zapewnia, iż „Kościół (organizacje religijne) na Ukrainie jest oddzielony od państwa.”

Ten sam artykuł dodaje także, że „Państwo (...) nie finansuje działalności żadnych organizacji, utworzonych na przesłankach stosunku do religii.”²¹ Kościoły finansowane są przez własne fundusze, datki wiernych, a także czerpią zyski z posiadanych majątków. Ponadto organizacje religijne mogą zakładać własne działalności gospodarcze (np. wydawnictwa), z których mają prawo czerpać dochód. Podlega on jednak opodatkowaniu zgodnie z prawem ukraińskim.

W artykule 3 ustawa gwarantuje obywatelom ukraińskim pełną swobodę wyznania oraz przekonań religijnych, zabraniając przy tym narzucania komukolwiek, łącznie z państwem, jakiegokolwiek religii²².

O przynależności dziecka do danej wspólnoty religijnej decydują rodzice²³.

Szkoły państwowe nie prowadzą nauki religii, zgodnie w w/w 35 artykułem konstytucji, oraz 6 artykułem w/w ustawy, jednakże istnieje możliwość prowadzenia takiej edukacji na terenach kościelnych przez wszystkie wyznania.²⁴

Organizacje religijne „zgodnie ze swoimi zarejestrowanymi statutami (zasadami) mają prawo tworzyć religijne placówki oświatowe dla kształcenia kapłanów i duchownych innych niezbędnych specjalności religijnych.”²⁵

Artykuł 4 ustawy gwarantuje „Równość obywateli niezależnie od ich stosunku do religii”²⁶.

Pomimo rozdzielenia religii od państwa, kilka dni świątecznych głównych wyznań na Ukrainie zostało uznanych (obok świąt państwowych) za dni wolne od pracy. Należą do nich:

- 1 stycznia – Katolicki Nowy Rok,
- 7 stycznia – Prawosławne Boże Narodzenie,

²⁰ E.Toczek, *KONSTYTUCJA UKRAINY*, uchwalona na piątej sesji Rady Najwyższej 28 czerwca 1996 roku, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1999, Źródło: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/ukraina.html>

²¹ Ustawa Ukrainy, *O wolności sumienia i organizacjach religijnych*, z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami, 23.04.1991 Kijów, Źródło: http://www.wspolnota-polska.org.pl/index3594.html?id=u_uw9, Art. 5

²² Tamże, Art. 3

²³ Tamże, Art. 3.

²⁴ Tamże, Art. 6.

²⁵ Tamże, Art. 11.

²⁶ Tamże, Art. 4.

- 19 stycznia – Święto Jordanu - święto chrześcijańskie obchodzone w kościołach obrządku prawosławnego i greckokatolickiego - obrzęd święcenia wody na pamiątkę Chrztu Pańskiego, Jezusa Chrystusa, w rzece Jordan,
- Wielkanoc prawosławna – święto ruchome, z reguły nie pokrywa się z rzymskokatolicką Wielkanocą.

Na Ukrainie istnieje szeroka praktyczna możliwość tworzenia i działania kościołów i związków wyznaniowych. Zgodnie z ustawą o wolności sumienia i organizacjach religijnych, aby zarejestrować organizację religijną, musi ona spełniać następujące warunki:

- liczyć nie mniej niż 10 członków,
- członkowie muszą mieć skończone 18 lat,
- posiadać statut,
- złożyć podanie i statut dla zarejestrowania do obwodowej, Kijowskiej i Sewastopolskiej miejskiej administracji państwowej, a w Republice Krymskiej - do rządu Republiki Krym.²⁷

Organizacje religijne mają być reprezentowane przez swoje zarządy.

Odmowa rejestracji może mieć miejsce w przypadku, gdy statut organizacji lub zasady jej funkcjonowania są sprzeczne z prawodawstwem Ukrainy.

Dla wierzących obywateli Ukrainy śluby odbywają się „podwójnie”. Nabożeństwo w kościele, cerkwi, czy innej świątyni nie wywołuje skutków prawnych. Aby małżeństwo było ważne w świetle prawa, obowiązkowe jest, poza ślubem kościelnym, zawarcie również ślubu w urzędzie stanu cywilnego.

Wszystkie kościoły funkcjonujące na Ukrainie uznają aborcję za grzech. Pomimo tego, państwo zezwala na aborcję nie tylko w przypadku zagrożenia życia matki lub dziecka, czy nawet w przypadku trudnej sytuacji materialnej rodziców, ale także dostępna jest na życzenie, bez konieczności podawania przyczyny.

Równie łatwo dostępna, a także propagowana jest antykoncepcja.

Na Ukrainie funkcjonują trzy wyznania prawosławia: Ukraińska Prawosławna Cerkiew Autokefaliczna, Ukraiński Kościół Prawosławny Patriarchatu Kijowskiego, Prawosławna Cerkiew patriarchatu moskiewskiego. Zgodnie z prawem kanonicznym, na terenie jednego państwa może istnieć tylko jeden kościół danego obrządku. Wielokrotnie pojawiały się głosy, by zjednoczyć wszystkie kościoły uniezależniając je od władzy moskiewskiej. Patriarchat moskiewski nie jest jednak skłonny oddać spod swojej jurysdykcji Ukraińskiej Cerkwi Prawosławnej. Spowodowałoby to utratę jego wpływów na Ukrainie, a co za tym idzie, utratę 45 podległych diecezji.

Burzliwa historia (najazd Mongołów, unia brzeska, przynależność do ZSRR), spowodowały, że na terenie Ukrainy funkcjonuje obok siebie wiele religii. Wyznawcy prawosławia sąsiadują z katolikami i muzułmanami. Religie wschodu, współistnieją z religiami zachodu. Ponadto poszczególne wyznania podzielone są wewnętrznie.

²⁷ Tamże, Art. 14.

Taka różnorodność religijna tworzy niezwykłą mozaikę kulturową, jaką trudno znaleźć w krajach Europy Zachodniej. Ponadto, w odróżnieniu od wielu państw europejskich, religia na Ukrainie jest żywą częścią społeczeństwa. Jest widoczna na każdym kroku pod postacią przydrożnych kapliczek, pięknie zdobionych domowych ikon, czy wspólnych domowych modlitw całych rodzin.

„(...) aby być Ukraińcem, i aby istniała Ukraina, trzymajmy się swoich tradycyjnych fundamentów, swoich korzeni, a jednocześnie na gruncie własnej tradycji, każdy w organizowaniu swojego Kościoła, i na gruncie swojej kultury, zmierzajmy do harmonijnego zbliżania siebie do naszych rodaków z drugiego Kościoła, z drugiej kultury. Innymi słowy, nie przeciągajmy ich na siłę do siebie, a siebie przybliżajmy do nich”²⁸.

²⁸ W.Lipiński, *Religia i kościół w dziejach Ukrainy*, Wydawnictwo: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy w Przemyślu, Przemyśl 1999, s. 84.

BIBLIOGRAFIA

1. A. Chojnowski, J.J. Bruski, *Ukraina*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2006.
2. A. Wilson, *Ukraińcy*, Świat Książki, Warszawa 2002.
3. *Cerkiew, Ukraina i KGB*, Źródło: <http://www.eioba.pl/a/1zzt/cerkiew-ukraina-i-kgb>.
4. E. Toczek, *KONSTYTUCJA UKRAINY*, uchwalona na piątej sesji Rady Najwyższej 28 czerwca 1996 roku, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1999, Źródło: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/ukraina.html>.
5. M. Nowosad, *Sytuacja religijna na współczesnej Ukrainie* [w:] *Polska - Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa*, t. IV, Przemyśl 1998.
6. R. Kuśnierz, *Próba kościelnej niezależności. Ukraińska Autokefaliczna Cerkiew Prawosławna (1919-1936)*, „Więź” 2006.
7. S. Chazbijewicz, *Tatarzy Krymscy. Walka o naród i wolną ojczyznę*, Wydawca Likon, Poznań 2001.
8. T. M. Trajdos, *Kościół Katolicki na ziemiach ruskich Korony i Litwy*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1983.
9. T. Szyszlak, *Trony i ołtarze. Religia i polityka na Ukrainie*, „Więź” 2007.
10. Ustawa Ukrainy, *O wolności sumienia i organizacjach religijnych*, z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami, 23.04.1991 Kijów, Źródło: http://www.wspolnota-polska.org.pl/index3594.html?id=u_uw9
11. W. A. Serczyk, *Historia Ukrainy*, Wydawca Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1990,
12. W. Lipiński, *Religia i kościół w dziejach Ukrainy*, Wydawnictwo: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy w Przemyślu, Przemyśl 1999.
13. W. Mokry, *Harmonijne współistnienie kultury Wschodu i Zachodu na Ukrainie*, Wydawnictwo „Szwajpolt Fiol”, Kraków 2000.
14. W. Pawluczuk, *Ukraina. Polityka i mistyka*, Nomos, Kraków 1998.

Prawne problemy ochrony dóbr osobistych (Bezpieczna Szkoła Problem Badawczy) na przykładzie Zespołu Szkół Ekonomicznych A. i J. Vetterów w Lublinie

I Pojęcie dóbr osobistych

Kwestie dóbr osobistych pojawiły się na pewnym współczesnym etapie rozwoju prawa – jako konieczność i potrzeba „ochrony świata psychicznego człowieka, osoby fizycznej”. Kodeks cywilny z 1964r., wraz z późniejszymi zmianami definiuje dobra osobiste w sposób następujący: „Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach”²⁹. Kodeks cywilny – co trzeba podkreślić nie stworzył żadnego zbiorczego określenia dóbr osobistych natomiast wymienił przykładowo: zdrowie, wolność, cześć, swobodę sumienia, nazwisko, pseudonim, wizerunek, tajemnicę korespondencji ... (art. 23 kc). Trzeba jednak podkreślić, że pojęcie dóbr osobistych z biegiem czasu jest coraz bardziej doskonalone i rozwijane. Obecnie wskazuje się, że dobrami osobistymi są także intymność i prywatność życia osobistego. Jak pisze Prof. Stefan Grzybowski z UJ cyt. „Koncepcje istnienia i ochrony dóbr osobistych osoby fizycznej rozszerzono następnie na osoby prawne. Zasadniczym modelem pozostało jednak przyjęcie dóbr osobistych człowieka oraz system ich ochrony. Toteż art. 43 kc przewiduje, że zamieszczane w art. 23 wymienienie dóbr osobistych stosuje się odpowiednio do osób prawnych. Należy zatem mieć na względzie dobrą sławę (dobre imię) osoby prawnej, jej nazwę (firmę), nietykalność jej pomieszczeń itd. Niewątpliwie jednak zakres dóbr osobistych właściwych osobom fizycznym jest znacznie szerszy i ściśle związany z przeżyciami psychicznymi”³⁰. Trzeba zatem podkreślić, że każda osoba fizyczna i prawna (a zatem każdy uczeń i Jego Rodzic, Nauczyciel czy szerzej każdy pracownik Szkoły a także Szkoła) są nierozdzielnie związane jej dobra osobiste. Te dobra osobiste wynikają z samej podmiotowości, z faktu, że ktoś jest osobą. Dobra te są wyrazem tej osoby (stanowią nieodłączny jej atrybut)³¹. Nie można się ich zbyć lub w inny sposób pozbyć się. Każdy człowiek jest zawsze podmiotem prawa (osobą) a nie jego przedmiotem. Dobra te gasną dopiero ze śmiercią osoby fizycznej albo z ustaniem osoby prawnej, Jeśli chodzi o ochronę dóbr osobistych osoby prawnej to kc w art. 43 pisze dosłownie „Przepisy o ochronie dóbr osobistych osób fizycznych stosuje się odpowiednio do osób prawnych”³².

II Warto w tym miejscu podkreślić, że tak zdefiniowanym dobrom osobistym ochrony prawnej udziela między innymi art. 24 §1 kc cyt. „Ten, czyje dobro osobiste

²⁹ Kodeks cywilny

³⁰ Stefan Grzybowski – Prawo Cywilne

³¹ Stefan Grzybowski Tamże

³² Kodeks cywilny

zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne”. W czasie dokonanego naruszenia może on także żądać, aby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych, do usunięcia jego skutków, a w szczególności żeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.³³ Ważny dla obecnego opracowania jest także §2 art. 24 cyt. „Jeżeli skutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych”³⁴. Dalsze przepisy (art. 24 §3) uznaje też prawo do ochrony praw autorskich i wynalazczych.

Próbując dokonać komentarza do tych przepisów trzeba zaznaczyć, że według kc udzielanie ochrony dobrom osobistym zależy od dwóch czynników: a mianowicie – zagrożenia lub dokonania już naruszenia określonego dobra osobistego oraz od tego czy podjęte działanie było bezprawne³⁵. Jeżeli mamy do czynienia z zagrożeniem naruszenia dobra osobistego – osoba uprawniona może żądać zaniechania tego działania. W drugim wypadku jeśli nastąpiło już naruszenie dóbr osobistych jest możliwość zażądania wykonania działań koniecznych do usunięcia jego skutków jak np. złożenia odpowiedniej treści oświadczenia, złożenia jego w odpowiedniej formie, „usunięcia i zniszczenia wydanej opinii, zastąpienia jej opinią o właściwej treści, usunięcia wizerunku z określonego miejsca, zniszczenie przedmiotów umożliwiających naruszenie itd.” Zadośćuczynienia pieniężnego (tzw. nawiązek... itp.) można domagać się tylko w przypadkach przewidzianych w szczególnych przepisach prawa.³⁶

Kapitałne znaczenia dla omawianej obecnie problematyki ma także art. 448 kc cyt. „ W razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia. Przepis art. 445 §3 stosuje się...”.³⁷ Warto zatem także zacytować w tym miejscu brzmienie art. 445 §3 cyt. „Roszczenie o zadośćuczynienie przechodzi na spadkobierców tylko wtedy gdy zostało uznane na piśmie albo gdy powództwo zostało wytoczone za życia poszkodowanego”.³⁸

Dalej kodeks cywilny pozwala się bronić przed naruszeniem dóbr osobistych (samopomoc legalna). W tym celu zostało wprowadzone unormowanie w art. 142 §1 cyt. „Właściciel nie może się sprzeciwić użyciu, a nawet uszkodzeniu lub zniszczeniu rzeczy przez inną osobę, jeżeli jest to konieczne do odwrócenia niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio dobrom osobistym tej osoby lub osoby trzeciej. Może jednak żądać naprawienia wynikłej stąd szkody.”³⁹

³³ Stefan Grzybowski Prawo cywilne

³⁴ Kodeks cywilny

³⁵ Stefan Grzybowski

³⁶ Tamże

³⁷ Kodeks cywilny

³⁸ Kodeks cywilny

³⁹ Kodeks cywilny

Cytowane wyżej przepisy dokładnie określają co to są dobra osobiste człowieka i że przysługuje ochrona prawna tych dóbr. Czyli mówiąc prosto nikomu nie wolno naruszać tych dóbr. Jeżeli natomiast zostaną naruszone, ten który dokonał takiego naruszenia ponosi odpowiedzialność prawną odpowiednio cywilno – prawną, w zakresie prawa karnego i odpowiedzialność dyscyplinarną.⁴⁰ Przy czym jedna odpowiedzialność nie wyklucza innej. Można tutaj zacytować znaną aktorkę filmową i teatralną Krystynę Jandę, która w znanej sztuce teatralnej wypowiada znamienne słowa, że każde nasze działanie powoduje odpowiednie konsekwencje. Jakie zatem są konsekwencje za naruszenie dóbr osobistych – jest to właśnie odpowiedzialność prawna, która jak wskazałem wyżej może być: cywilna, w zakresie prawa karnego i odpowiedzialność dyscyplinarna (ta ostatnia w naszym omawianym wypadku będzie dotyczyła nauczycieli).⁴¹

Czym jednak w sensie prawnym jest naruszenie dóbr osobistych. Jest to czyn niedozwolony, zabroniony przez prawo i powodujący odpowiednie konsekwencje prawne. W prawie cywilnym nazywa się to po łacinie *deuict, deuctum*.⁴² A podstawowe zasady odpowiedzialności cywilnej w tym zakresie są następujące: Każdy kto innej osobie wyrządzi szkodę majątkową bez usprawiedliwionej prawem przyczyny powinien tą szkodę wynagrodzić⁴³ (podobnie jest z uszczerbkiem niematerialnym). Praktycznie to oznacza, że osoba, która wyrządziła szkodę drugiej osobie odpowiada wobec tej osoby cywilnie, czyli ponosi odpowiedzialność: majątkową, pieniężną, materialną⁴⁴ „sprawa szkody ponosi odpowiedzialność cywilną niezależnie od przewidzianej w prawie karnym odpowiedzialności karnej, jeżeli jego działanie (popełniony czyn) stanowi przestępstwo, bowiem celem odpowiedzialności cywilnej jest doprowadzenie do odszkodowania majątkowego, celem zaś odpowiedzialności karnej – do ukarania sprawcy szkody. Przy odpowiedzialności za naruszenie dóbr osobistych mamy do czynienia z tak zwaną odpowiedzialnością z tytułu czynów niedozwolonych, która zachodzi pomiędzy osobami których wcześniej (przed popełnieniem czynu niedozwolonego) nie łączył żaden stosunek prawny na przykład umowa.⁴⁵ Dopiero czyn zabroniony rodzi zobowiązania między sprawcą czynu a poszkodowanymi. Treścią takiego powstałego stosunku prawnego jako następstwa popełnienia czynu niedozwolonego jest obowiązek naprawienia szkody. Jaki jest zatem zakres takiej odpowiedzialności i za co odpowiadamy. Możemy ponosić odpowiedzialność za własne czyny, a także w niektórych wypadkach za cudze czyny. Przy czym sprawca może wyrządzić szkodę innej osobie z własnej winy bądź działaniem, bądź zamiarem (kiedy miał obowiązek działać, a tego nie uczynił).⁴⁶ Ponadto popełniany czyn musi być sprzeczny z prawem. Natomiast nie będzie bezprawne działanie w obronie koniecznej (np. odparcie bezpośrednie zamachu złodzieja na dobro własne lub cudze) – mimo, że

⁴⁰ Stefan Grzybowski Prawo Cywilne

⁴¹ Tamże

⁴² Stefan Grzybowski – Prawo Cywilne

⁴³ Kodeks cywilny

⁴⁴ Por. Stefan Grzybowski

⁴⁵ Stefan Grzybowski Prawo cywilne (cz. 1)

⁴⁶ Tamże

wyrządzona zostanie szkoda napastnikowi np. złodziejowi.⁴⁷ Podobnie jest ze stanem wyższej konieczności „ np. zabicie cudzego psa gryzącego dziecko – dla ratowania życia dziecka”. Sprawca i w tym wypadku nie ponosi odpowiedzialności prawnej.⁴⁸ Jednak trzeba podkreślić, że podstawowym warunkiem odpowiedzialności prawnej jest wina. Czym jest wina z czym się ona wiąże. Jest ona stosunkiem intelektualnym i psychicznym osoby do czynu, a mianowicie osoba ta świadomie i dobrowolnie chce popełnić, wykonać coś złego, albo świadomie złamać prawo. Taka postać winy nazywa się winą umyślną, a jej szczególną formą (bardzo naganną) jest premedytacja. Dla odpowiedzialności cywilnej jest bez znaczenia przy tym czy sprawca wyrządził szkodę umyślnie (z winy umyślnej) czy nieumyślnie (z winy nieumyślnej na wskutek lekkomyślności czy niedbalstwa). Trzeba z naciskiem podkreślić, że prawo zarówno cywilne jak i karne domaga się surowego przestrzegania zasady należytej staranności w naszym zachowaniu.⁴⁹ Przejawami naruszania zasad należytej staranności jest właśnie lekkomyślność i niedbalstwo. Te dwie ostatnie formy winy tworzą winę nieumyślną. Ktoś na przykład na pozór nie chciał zrobić nic złego, a nie dochował należytej staranności (był właśnie w swoim zachowaniu lekkomyślny lub niedbały i ponosi odpowiedzialność prawną, np. zapomniał wyłączyć gazu, mimo że subiektywnie nie chciał wywołać pożaru – to ponosi odpowiedzialność za jego skutki w postaci szkody). Należy podkreślić, że są także i takie sytuacje jak: „nie ponosi odpowiedzialności sprawca wyrządzający szkodę innej osobie czynem obiektywnie bezprawnym, jeżeli działał bez rozeznania istoty i skutków swego działania – bądź wskutek młodego wieku do lat 13, bądź wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego lub innego – nawet przejściowego zakłócenia czynności psychicznych. Natomiast nie jest wolny od odpowiedzialności cywilnej sprawca działający w stanie zakłócenia czynności psychicznych wskutek odurzenia alkoholowego lub narkotycznego...”.⁵⁰

Jeśli chodzi o odpowiedzialność cywilną za inne osoby – to odpowiedzialność ponoszą rodzice za szkody wyrządzone przez małoletnich (do lat 13), taką samą odpowiedzialność ponoszą Opiekunowie lub osoby zobowiązane do nadzoru. Ci ostatni zwłaszcza, jeżeli szkoda jest wynikiem zawinionych zaniedbań w wykonywaniu nadzoru.⁵¹ Odpowiedzialność prawną ponosi także przełożony, który powierza czynności pracownikowi. Jest on – według Kodeksu Cywilnego – odpowiedzialny za szkodę wyrządzoną z winy podwładnego przy wykonywaniu powierzonych czynności.⁵² Ponadto są sytuacje kiedy nie ma winy, ale występuje odpowiedzialność za szkodę na zasadzie ryzyka np. „Osoba zajmująca pomieszczenie (lokal np. mieszkalny ale i instytucja) odpowiada za szkody wyrządzone innej osobie wskutek wyrzucenia lub wypadnięcia z pomieszczenia jakiejś rzeczy lub wylania się płynu (np. wypadnięcia doniczki z kwiatami itp.)”.⁵³ Na koniec tej części opracowania należy stwierdzić za cytowanym wyżej Prof. J. Grzybowskim, że

⁴⁷ Por. Kodeks cywilny z 1964r. wraz z późniejszymi zmianami i Kodeks karny

⁴⁸ Tamże

⁴⁹ Stefan Grzybowski Prawo cywilne a także Kodeks cywilny z 1964r. wraz z późniejszymi zmianami i kodeks karny

⁵⁰ Stefan Grzybowski Prawo cywilne

⁵¹ Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy z 1964r. wraz z późniejszymi zmianami

⁵² Kodeks cywilny z 1964r. wraz z późniejszymi zmianami

⁵³ Stefan Grzybowski Prawo cywilne

„podwładny może odpowiadać za własny czyn zawiniony obok zwierzchnika, ich odpowiedzialność jest wtedy solidarna (zgodnie z art. 441 §1 KC i Kodeksem Pracy).⁵⁴

Poza odpowiedzialnością cywilną naruszenie dóbr osobistych może też powodować odpowiedzialność karną za groźbę karalną (art. 190 §1 kodeksu karnego)⁵⁵, zabójstwo nieumyślne (art. 152 kk i szerzej zabójstwo), pobicie (art. 158 i 159 kk), bójka (art. 158 i 159 kk), gwałt (art. 280, 281 i 205 kk), niedopełnienie obowiązku (art. 220, 231 kk), naruszenie tajemnicy korespondencji (art. 267 kk)⁵⁶, naruszenie czynności ciała (art. 46, 47, 157, 354 kk), nakłanianie do przestępstwa (art. 18 i 19 kk), oszustwo (art. 286, 287, 297, 298, 301 §1 KK), otwarcie korespondencji (art. 267 kk), kradzież (przywłaszczenie art. 278 kk, rozbój 280 kk, kradzież rozbójnicza 281 kk, kradzież z włamaniem art. 64 §2, art. 279), rozpowszechnianie środków odurzających (art. 42, 47a, 72 §1 pkt. 5, 93, 98, 178-180, 299 §1, 357), poświadczenie nieprawdy (art. 271 kk). Przy wymienianiu przestępstw, które pośrednio lub bezpośrednio mogą się wiązać z naruszaniem dóbr osobistych może też wystąpić fałszywe doniesienie o przestępstwie (art. 238 kk), fałszywe oskarżenie (art. 234 kk), czy wreszcie fałszywe zeznanie (art. 189 pkt. 4 kpk).⁵⁷

Kodeks karny precyzuje dokładnie odpowiedzialność w zakresie prawa karnego stanowiąc w art. 10 §1 „Na zasadach określonych w tym kodeksie odpowiada ten, kto popełnił czyn zabroniony po ukończeniu lat 17”.⁵⁸ Kodeks karny przewidział także możliwość odpowiedzialności karnej nieletniego, który ukończył lat 15 (art. 10 §2) stwierdzając, że on może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.⁵⁹ Ta wcześniejsza odpowiedzialność karna osób po ukończeniu lat 15 dotyczy takich przestępstw jak art. 134 – zamach na życie Prezydenta RP, art. 148 §1, 2 lub 3 zabójstwo, zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem, z związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem, art. 156 §1 lub 3 wywołanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu a §3 jeśli to powoduje śmierć człowieka, art. 163 §1 lub 3 „kto spowoduje zdarzenie, które zagraża życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach...” art. 166, „kto stosując podstęp albo gwałt na osobie lub groźbę bezpośredniego użycia takiego gwałtu, przejmuje kontrolę nad statkiem wodnym lub powietrznym podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12”, art. 173 §1 „kto spowoduje katastrofę w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym zagrażającą życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach – karę od roku do 10 lat”, art. 197 §3 gwałt ze szczególnym okrucieństwem lub wspólnie z inną osobą – kara od 2 lat do 12.”⁶⁰

⁵⁴ Kodeks Pracy z 1974r.

⁵⁵ Kodeks Karny z 1997r.

⁵⁶ Tamże

⁵⁷ Tamże

⁵⁸ Kodeks karny jw.

⁵⁹ Kodeks karny

⁶⁰ Kodeks karny

Dla prawnej odpowiedzialności małoletniego istotne znaczenie mają przepisy kodeksu cywilnego w art. 10 KC cyt. art. 10 §1 „Pełnoletnim jest, kto ukończył lat 18 §2 Przez zawarcie małżeństwa małoletni uzyskuje pełnoletniość. Nie traci jej w razie unieważnienia małżeństwa”.⁶¹ Z powyższego zestawienia wynika, że ze sprawami ochrony dóbr osobistych mogą się wiązać zasady odpowiedzialności karnej także. Istnieje wyraźnie i precyzyjnie określony katalog zachowań, które są przez prawo zabronione. Od strony pozytywnej każdy uczeń i każdy pracownik szkoły ma cały katalog zagwarantowanych praw w zakresie ochrony jego życia, zdrowia, bezpieczeństwa, wolności, intymności, tajemnicy korespondencji itd. Nie wolno zatem łamać praw, któregokolwiek członka społeczności szkolnej, czy szerzej nie wolno naruszać jakichkolwiek przepisów prawa bo to powoduje jak wskazaliśmy wyżej konsekwencje. Poza prawem cywilnym a mianowicie z art. (23,24 i 448) – dotyczącym ochrony praw osobowych oraz z poszczególnymi typami przestępstw, które oznaczają naruszenie dóbr osobistych – również prawo karne zajmuje się tym problemem szczegółowo. W tym celu zostały ustanowione trzy artykuły tj. art. 212, 213, 214, 215, 216 i 217, które określają przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej i tak „przestępstwem zniesławienia jest pomawianie człowieka o postępowanie lub właściwości, które mogą poniżyć ją w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego dla danego stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności”.⁶² Sprawca popełnia przestępstwo także, gdy pomówienie nastąpiło niepublicznie, czy np. w piśmie procesowym. Kodeks karny stanowi jednak, iż nie jest przestępstwem niepubliczne pomówienie, jeżeli jest ono prawdziwe...”.⁶³

Natomiast czy wystąpiło naruszenie dóbr osobistych w tym wypadku Sąd Karny ocenia tak jak w cywilnym postępowaniu. Ma obowiązek przyjęcia obiektywnego kryterium zniesławienia a nie kryterium subiektywnego (wewnętrzne wyobrażenia subiektywne osoby pokrzywdzonej). Karami za przestępstwo zniesławienia mogą być: kara grzywny, kara ograniczenia wolności do roku albo kara pozbawienia wolności do roku. Sąd Karny ponadto jeżeli skáže sprawcę za popełniony czyn może także orzec nawiazkę (o charakterze pieniężnym) na rzecz poszkodowanego, Polskiego Czerwonego Krzyża lub na inny cel społeczny wskazany przez pokrzywdzonego. W orzecznictwie Sądów przyjmuje się, że jeżeli już przyznano pieniężne zadośćuczynienie w procesie cywilnym (o charakterze pieniężnym) to nie przyznaje się nawiazki w procesie karnym. Aby uzyskać ukaranie sprawcy za ten czyn, potrzebny jest akt oskarżenia sporządzony przez pokrzywdzonego.⁶⁴ Akt ten może się jedynie ograniczyć tylko do oznaczenia osoby oskarżonej, zarzucanego mu czynu oraz wskazanie dowodów na których opiera się oskarżenie. Oskarżyciel prywatny przedstawia dowody, w tym dowód wpłaty zryczałtowanej równowartości przewidywanych wydatków Sądu w tej sprawie.⁶⁵

W kwestii bezprawności działania, co jest zasadniczą przesłanką dochodzenia roszczeń dotyczących naruszania dóbr osobistych Sąd Najwyższy w swoim

⁶¹ Kodeks cywilny

⁶² Kodeks karny

⁶³ Kodeks karny

⁶⁴ Por. Kodeks Postępowania Karnego

⁶⁵ Tamże

orzeczeniu z 19 października 1989r. (II CR U 19/89) stwierdził „... że za bezprawne uważa się każde działanie naruszające dobro osobiste, jeżeli nie zachodzi żadna ze szczególnych okoliczności usprawiedliwiających je oraz, że do okoliczności wyłączających bezprawność naruszania dóbr osobistych na ogół wyłącza się:

1. działania w ramach porządku prawnego tj. działania dozwolone przez obowiązujące przepisy prawa, 2. wykonywania prawa przedmiotowego, 3. zgoda pokrzywdzonego (ale z zastrzeżeniem udzielenia jej skuteczności w niektórych przypadkach) oraz 4. działanie w obronie uzasadnionego interesu.⁶⁶

Końcowym elementem wyjaśniającym kwestie odpowiedzialności w prawie cywilnym i w prawie karnym za naruszenie dóbr osobistych jest sprecyzowanie pojęć: szkody i krzywdy jako negatywnych następstw dla osoby poszkodowanej. Czym zatem jest szkoda niemajątkowa. „Szkoda ta oznacza ból, cierpienie i jest właśnie nazywana krzywdą”. W kwestii pieniężnego odszkodowania za szkodę niemajątkową (krzywdę) istniały i istnieją rozbieżne opinie. Pogląd pierwszy mówi, że nie można naprawić szkody niemajątkowej za pomocą pieniędzy. Drugie stanowisko bardziej rozpowszechnione – jest to stanowisko pragmatyczne mówi się w nim dosłownie: „Jeżeli nie da się poszkodowanemu pieniędzy za ból, cierpienie – to nic innego nie dostanie. Lepiej dać te adekwatne pieniądze niż nie dać nic.”⁶⁷ Często z tą szkodą łączy się szkoda majątkowa, która graniczy ze szkodą niemajątkową. To zadośćuczynienie pieniężne ma też objąć prawne szkody majątkowe, których nie da się obliczyć i uchwycić”. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że w prawie światowym są systemy prawne, które w bardzo szerokim zakresie akceptują zadośćuczynienie za krzywdę.⁶⁸ Na przykład: prawo francuskie, prawo amerykańskie przewidują możliwość przyznania dużego i obszernego zadośćuczynienia. Natomiast na przykład prawo niemieckie przewidują również możliwość zadośćuczynienia ale w ściśle określonych przypadkach.⁶⁹ Jako ciekawostkę trzeba przytoczyć, że Kodeks zobowiązań przyjęty w latach XXX dwudziestego wieku w RO przyjął „...że zadośćuczynienie pieniężne należy się w przypadkach określonych w ustawie to jest uszkodzenie ciała, rozstrój zdrowia, pozbawienie wolności, kwalifikowane uwiedzenie kobiety, a także sytuację kiedy doszło do utraty osoby najbliższej, czyli ból i cierpienie po stracie osoby najbliższej”.⁷⁰ Do odszkodowania, zadośćuczynienia za szkodę, krzywdę zasadnicze znaczenie ma art. 445 kodeksu cywilnego i ten artykuł przewiduje następujące wypadki kiedy należy się zadośćuczynienie za doznaną krzywdę: 1. za uszkodzenie ciała, 2. za wywołanie rozstroju zdrowia.⁷¹ Paragraf 2 art. 445 mówi ponadto w wypadkach: 1. pozbawienia wolności, 2. w wypadku skłonienia za pomocą podstępów, gwałtu lub nadużycia stosunku zależności do poddania się czynowi nierządному. Jak podkreśla się w literaturze podstawą zadośćuczynienia może być zarówno wina, ryzyko czy zasady słuszności.⁷²

⁶⁶ Orzecznictwo Sądu Najwyższego

⁶⁷ J. Ignatowicz Prawo cywilne

⁶⁸ Tamże

⁶⁹ Tamże

⁷⁰ Por. Kodeks Zobowiązań

⁷¹ Kodeks cywilny

⁷² Por. Stefan Grzybowski Prawo cywilne

Szkoła to również zakład pracy, a Kodeks Pracy (z 1974 wraz z późniejszymi zmianami) przewiduje w art. 11¹ ochronę dóbr osobistych pracowników.⁷³ Dosłownie ten art. Brzmi cyt. „Art. 11¹ Pracodawca jest obowiązany szanować godność i inne dobra osobiste pracownika”.⁷⁴ Obejmuje to jak się podkreśla w literaturze przedmiotu zakaz poniżania pracownika i szanowanie jego prawa do prywatności. W tych sprawach ukazało się szereg wyroków Sądu Najwyższego tak na przykład : Wyrok S.N. z dnia 15.10.1999r. (syg. I PKN 309/99 – o możliwości skierowania pracownika na badanie trzeźwości), Wyrok S.N. z dnia 04.12.1999r. (syg. I PKN 418/97)⁷⁵ – w kwestii zawiadomienia organów ścigania o popełnionym przestępstwie. Dalej na ten temat wypowiadają się przedstawiciele prawa pracy. W kwestii możliwości określenia przez pracodawcę ubioru wypowiedział się I. Boruta w opracowaniu pt. I. Boruta Ochrona dóbr osobistych pracownika PIZS 2/1998.⁷⁶ Pani Prof. Teresa Liszcz z UMCS (sędzia Trybunału Konstytucyjnego) w opracowaniu pt. Ochrona prywatności w relacjach z pracodawcą MP, Pr 1/07 – analizuje zasady dopuszczalności monitoringu w zakładach pracy.⁷⁷ Trzeba w związku z tym przestrzegać następujących zasad ma to być:

1. sporadyczny charakter kontroli
2. uprzednie poinformowanie pracowników (z wyłączeniem przypadków, gdy informacja w sposób oczywisty niweczy celowość kontroli)
3. z wyłączeniem miejsc związanych, z najściślej rozumianą prywatnością (intymnością).⁷⁸

Z art. 11¹ kp wiąże się pojęcie mobbingu i w tej kwestii wielokrotnie wypowiadał się Sąd Najwyższy. Tak np. w wyroku SN z 17.01.2007r. (syg. I DR 176/06)⁷⁹ – w kwestii długotrwałości mobbingu. O istocie mobbingu wypowiedział się także Sąd Apelacyjny w Warszawie z 29.10.2002r. (syg. III A Pa 29/02). Dalej w kwestii rozwiązania stosunku pracy w kontekście obowiązywania art. 11¹ wypowiedział się SN w wyroku z 16.11.2000r. (syg. I PKN 537/00). W kwestii zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych pracownika wypowiedział się dwukrotnie Sąd Najwyższy to jest wyrok SN z 29.03.2007r. (syg. II PR 228/06) – w kwestii zasad odszkodowania za mobbing i wyrok SN z dnia 12.12.2006r. (syg. II C JK 280/06). W kolejnym wyroku SN z 11.04.2006r. (syg. I C SK 152/06) sprecyzował, że zadośćuczynienie i jego wysokość za mobbing zależą od następujących czynników jak:

1. Rodzaj naruszonego dobra
2. Okres trwania naruszenia
3. Stopień nasilenia naruszeń
4. Jego cel
5. Korzyści z naruszenia.

⁷³ Kodeks Pracy z 1974r. wraz z późniejszymi zmianami

⁷⁴ Kodeks Pracy

⁷⁵ Orzecznictwo Sądu Najwyższego

⁷⁶ I. Boruta

⁷⁷ Teresa Liszcz Ochrona prywatności w relacjach z pracodawcą MP i Pr 1/07

⁷⁸ Tamże

⁷⁹ Orzecznictwo Sądu Najwyższego

W części końcowej dotyczącej rozważań dotyczących ochrony dóbr osobistych pracownika przytoczone i wskazane wydaje się zanalizować wyrok Sądu Najwyższego z 2 lutego 2011 roku (syg. II PK 189/10) cyt. „W myśl art. 11¹ KP pracodawca jest zobowiązany szanować godność i inne dobra osobiste pracownika... obowiązek ten musi być przez pracodawcę realizowany, również poprzez podejmowanie działań mających na celu zapobieganie i przeciwdziałanie naruszaniu tych dóbr przez innych podległych mu pracowników.⁸⁰ Zdaniem Sądu Najwyższego tolerowanie przez pracodawcę naruszeń dóbr osobistych pracownika, dokonywane przez przełożonego – stanowi przyczynienie się pracodawcy do wynikającej z nich szkody. Powyższe uzasadnia również odpowiedzialność pracodawcy za szkodę wyrządzoną z winy jego organu na podstawie art. 416 Kodeksu Cywilnego.⁸¹ Sąd Najwyższy uznał, że pracodawca odpowiada na zasadzie ryzyka za działania wszystkich zatrudnionych przez siebie pracowników”.⁸² Dalej Sąd Najwyższy stwierdza „Dobra osobiste człowieka pozostają pod ochroną także prawa cywilnego – niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. Poszkodowany pracownik, którego dobra osobiste zostały naruszone poprzez art. 300 Kodeksu Pracy może żądać zadośćuczynienia pieniężnego na zasadach przewidzianych w Kodeksie Cywilnym”.⁸³

Przepisy prawa pracy zatem obejmują szczególną ochroną godność i inne prawa osobiste pracownika. Powyższa analiza miała na celu wskazanie konsekwencji naruszania tych zasad prawa pracy. Szczególne znaczenie w tym kontekście mają szczególne przepisy kodeksu pracy to znaczy art. 22¹ kodeksu pracy, który upoważnia pracodawcę do żądania od pracownika określonych danych osobowych oraz art. 94³ KP, który zobowiązuje pracodawcę do przeciwdziałania mobbingowi.⁸⁴ Poza naszymi uwagami znajduje się ochrona dóbr osobistych w prawie prasowym i autorskim, w tym zakresie odsyłam PT czytelników do szczegółowych opracowań.

Przeprowadzona wcześniej analiza przepisów prawa cywilnego, prawa karnego i prawa pracy aby była użyteczna poznawczo powinna być odniesiona do tego jak to prawo jest przestrzegane i stosowane w konkretnej naszej sytuacji Zespołu Szkół Ekonomicznych A. i J. Vetterów w Lublinie. Rozważania dotyczące dóbr osobistych i ich prawnej ochrony muszą być odniesione do szerszego problemu jakim jest Bezpieczna Szkoła. Nasza szkoła biorąc pod uwagę przytłaczającą większość uczniów jest dla nich bezpieczna. Zjawiska patologii są w niej marginesem. Powstaje pytanie czy jest to tylko wynik obowiązującego prawa. Wydaje się że głównym gwarantem bezpieczeństwa uczniów, nauczycieli i innych pracowników jest wyznawany w tym środowisku system wartości, system etyczny oraz ukształtowane przez długi okres czasu piękne zwyczaje i specyficzna tradycja szkoły, która ukończyła w sierpniu 2013 roku 147 lat istnienia. Dalej można pytać czy członkowie społeczności szkolnej dokładnie znają wymogi prawa dotyczące ochrony dóbr osobistych a także czy znają skrupulatnie inne przepisy prawa. Odnieść można

⁸⁰ Orzecznictwo Sądu Najwyższego

⁸¹ Tamże

⁸² Tamże

⁸³ Tamże

⁸⁴ Kodeks Pracy

wrażenie, że ta znajomość prawa nie jest zbyt dogłębna. Poszczególni natomiast członkowie społeczności szkolnej posiadają ukształtowany system aksjologiczny i piękny a zarazem pozytywny system wartości. Wśród reguł organizujących życie społeczne można wymienić obok prawa, moralność, obyczaje i zwyczaje. Dopiero zbadanie tych wszystkich reguł może pozwolić ustalić i ocenić stan bezpieczeństwa naszej Szkoły. Szkoła nasza zawsze uchodziła za bezpieczną – chociaż bywały okresy kiedy pomiędzy obowiązującym oficjalnie prawem a wyznawaną przez społeczność szkolną etyką dotyczącą zachowań były określone napięcia. Jesteśmy obecnie na etapie powszechnego monitoringu, kontroli przy pomocy kamer i innych środków - co wcale nie znaczy, że w poprzednich okresach z tym bezpieczeństwem było gorzej. Ochrona dóbr osobistych dotyczy praw człowieka, a od niemal początku istnienia tej Szkoły to jest od roku 1866 świadomość poczucia godności ucznia i nauczyciela ich praw i obowiązków była powszechna. Bycie uczniem i nauczycielem naszej Szkoły to była swoista nobilitacja. Obowiązywał przez długie lata swoisty kodeks honorowy zarówno nauczyciela jak i ucznia. Szanowane były prawa innych osób i jak wynika z dostępnej literatury każdy człowiek społeczności szkolnej sam dużo wymagał od siebie.⁸⁵ Jako bardzo pozytywny fakt trzeba zaznaczyć, że przepisy prawne dotyczące ochrony dóbr osobistych zostały zapisane w Polskim Kodeksie Cywilnym już w roku 1964 (a zatem w okresie realnego socjalizmu) i z niewielkimi zmianami obowiązują do dnia dzisiejszego.⁸⁶ Problem bezpieczna Szkoła jako realizowane zadanie organizacyjne to wypadkowa bardzo wielu kwestii, a zatem: warunków technicznych budynku w którym odbywają się zajęcia, wyposażenia sal lekcyjnych i innych pomieszczeń, organizacji procesu nauczania i wychowania, stopień zaangażowania w realizację obowiązków przez personel Szkoły. To wreszcie postawa samych uczniów, wyniesiony z domu system wartości, zwyczaje i obyczaje. To wreszcie powołując się na Panią teoretyka Organizacji i Zarządzania Mary Follet, która stworzyła wspólnie z Panem Eltonem Mayo kierunek w teorii organizacji i zarządzania o nazwie Human Relations⁸⁷ a nie stosunki międzyludzkie – trzeba odpowiedzieć sobie na pytanie jakie są te stosunki międzyludzkie pomiędzy samymi nauczycielami, stosunki i relacje pomiędzy uczniami wzajemnie. Ważne są relacje pomiędzy nauczycielami, a uczniami i rodzicami. Istotne znaczenie ma system kierowania placówką, system kontroli i nadzoru. Ważne jest oczywiście skrupulatne przestrzeganie prawa i obowiązujących procedur. Jednak aby odnieść sukces edukacyjny, wychowawczy to nie wystarczy. Potrzebna jest fachowość personelu, jego duże doświadczenia zawodowe i osobiste a także aktywność i przedsiębiorczość i umiejętność rozwiązywania sytuacji trudnych i konfliktowych – co w pewnych proporcjach zawsze może mieć miejsce. Ciągłe jest aktualny wzór tak zwanego „spolegliwego opiekuna” według koncepcji Tadeusza Kotarbińskiego.

Dotychczasowe rozważania prawne muszą być osądzone w rzeczywistości. Katalog dóbr osobistych człowieka i pracownika jest piękny, a przy okazji powstaje pytanie kto ten zespół praw będzie realizował i skąd mogą powstać zagrożenia i

⁸⁵ Tadeusz Kącki Przełomowych lat kronika

⁸⁶ Kodeks cywilny z 1964r.

⁸⁷ Z. Martyniak Prekursory Organizacji i Zarządzania

naruszania tych praw. Teoretycznie i praktycznie naruszanie bezpieczeństwa uczniów i innych członków społeczności szkolnej mogą powstać od braków technicznych w infrastrukturze szkolnej, stanu technicznego budynku i jego wyposażenia, ale także od relacji międzyludzkich, występujących konfliktów, objawów złej woli – czy po prostu niewłaściwej staranności (prawo zdecydowanie zabrania lekkomyślności i niedbalstwa. Zawsze istniał (a zapewne istnieć będzie dalej) pewien procent (oby to był procent mały zachowań patologicznych a w skrajnym wypadku także przypadków łamania prawa (w tym prawa karnego). Zagrożenia mogą przychodzić także z zewnątrz Szkoły (np. w postaci handlarzy narkotyków). Obecny konkurs pod hasłem Bezpieczna Szkoła pozwala na ustalenie stanu w jakim się znajdujemy i do jakiego zmierzamy. Po tych badaniach zapewne ustalony obraz nie będzie jednowymiarowy. Zgodnie z angielską regułą SWOT (atuty, słabości, możliwości i zagrożenia) jest miejsce w naszej analizie na wartości pozytywne, jak i te, które trzeba poprawić. Jesteśmy przekonani, że tych elementów pozytywnych jest więcej. Jest także znakomita okazja zaprezentowania tych wszystkich ustaleń prawnych wszystkim uczniom Szkoły w drodze stosownych lekcji i odczytów. Może to umożliwić uczniom poznanie określonej porcji wiedzy z zakresu prawa oraz może pozwolić na chwilę refleksji nad swoim systemem wartości. Przestrzeganie i stosowanie prawa i jego skuteczność zależą od stopnia znajomości określonych przepisów, ale także cel ich akceptacji i przekonanie o ich słuszności. Całe nasze obecne życie szkolne i zawodowe związane jest ze Szkołą, tą specyficzną jednostką edukacyjną, zakładem pracy, wreszcie specyficzną instytucją publiczną. To zarówno budynek to trwały zespół ludzki nauczających i uczących a także historia i tradycja, która zwyczajnie jest zobowiązującą dla nas abyśmy te tradycje przekazali następnym pokoleniom. Trzeba także dla naszej samoświadomości poznać czym jest w sensie prawnym i organizacyjnym nasza Szkoła obecnie. Poprzez ponad 147 lat istnienia przyjmowała ona różne formy organizacyjne i prawne. Była szkołą prywatną (o uprawnieniach szkoły publicznej) od roku 1866 do roku 1949 (cały czas nieprzerwanie istniała), od roku 1949 do roku 1998 była szkołą państwową, a od 1 stycznia 1999r. jest szkołą samorządową, czym zatem w sensie prawnym jest obecnie nasza Szkoła będzie poświęcona następna część naszego opracowania. W tej właśnie współczesnej jednostce będzie możliwy nasz bezpieczny rozwój i praca jako ludzi o pewnych prawach i świadomych swoich obowiązków.

Bardzo ważnym zagadnieniem dla ochrony dóbr osobistych w Szkole jak i dla zapewnienia bezpieczeństwa poszczególnym członkom społeczności szkolnej jest ochrona danych osobowych.⁸⁸ Konstytucja RP w art. 47 stwierdza cyt. „Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym”.⁸⁹ Generalnie art. ten zagwarantował obywatelom prawo do prywatności. Natomiast art. 51 stanowi że „Nikt nie może być obowiązany inaczej niż na podstawie ustawy do ujawnienia informacji dotyczących jego osoby”.⁹⁰ Dalej w związku z akcesem Polski do Unii Europejskiej Polska zobowiązana była do dostosowania swojego prawa do standardów Unii Europejskiej.

⁸⁸ Ustawa o ochronie danych osobowych

⁸⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 02 kwietnia 197r.

⁹⁰ Tamże

Dlatego dostosowano nasze prawo do wymagań Dyrektywy 95/46/UE⁹¹ Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej, która określała wymagania dotyczące ochrony danych osobowych. W tym celu wydano ustawę z 29 sierpnia 1997r. (tekst jednolity Dz. U. 2002r. Nr 101 poz. 926).⁹² Zgodnie z tą ustawą: art. 11 Każdy ma prawo do ochrony dotyczących go danych osobowych. 2. Przetwarzanie danych osobowych może mieć miejsce ze względu na dobro publiczne, dobro osoby której dotyczą lub dobro osób trzecich w zakresie i trybie określonych ustawą”.⁹³ W art. 2 ustawa określa zasady przetwarzania danych. Natomiast art. 23 ustawy stwierdza, że „Przetwarzanie danych jest dopuszczalne tylko wtedy gdy: 1. osoba, której dotyczą wyrazi na to zgodę, chyba że chodzi o usunięcie dotyczących jej danych, 2. jest to niezbędne do zrealizowania uprawnienia lub spełnienia obowiązku wynikającego z przepisu prawa...”gdy jest to niezbędne dla wypełnienia prawnie usprawiedliwionych celów realizowanych przez administratorów danych, albo odbiorców danych, a przetwarzanie nie narusza praw i wolności osoby, której dane dotyczą”.⁹⁴ Zasady dotyczące ochrony i przetwarzania danych osobowych są następujące: 1. zasada jakości (wartości) rzetelności danych 2. zasada celowości i adekwatności 3. zasada niedyskryminacji 4. zasada dostępu zainteresowanego do swoich danych 5. zasada bezpieczeństwa danych”.⁹⁵

Jeśli chodzi o pojęcie danych osobowych to kwestie te dokładnie precyzuje art. 6 ustawy, który mówi cyt. „W rozumieniu ustawy za dane osobowe uważa się wszelkie informacje dotyczące zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osoby fizycznej”.⁹⁶ Ochrona danych osobowych dotyczy w Szkole pracowników i uczniów: Zgodnie z ustawą o przetwarzaniu danych osobowych a konkretnie z art. 43 1. ustawy o ochronie danych osobowych cyt. „Pracodawca nie musi zgłaszać zbioru danych osobowych do Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych (GIODO)”.⁹⁷ Na podstawie tego artykułu – jednak nie ma zwolnienia z obowiązku rejestracji pracodawca przetwarzając dane osobowe pracowników i kandydatów do pracy. Musi przestrzegać rygorów związanych z zabezpieczeniem i bezpieczeństwem tych danych.⁹⁸ Warto też dla potrzeb obecnego opracowania przytoczyć określenia danych osobowych i ich ochrony dla potrzeb Szkoły, które podaje Wikipedia (Encyklopedia Internetowa). Przez dane osobowe należy zatem rozumieć – „termin prawny, który w prawie polskim został zdefiniowany w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997r. o ochronie danych osobowych. W rozumieniu ustawy za dane osobowe uważa się wszelkie informacje dotyczące zidentyfikowanej osoby lub możliwej do zidentyfikowania”.⁹⁹ Jeśli chodzi o osobę możliwą do zidentyfikowania to może być każda osoba, której dane można ustalić na podstawie na przykład powołania się na numer identyfikacyjny, albo jeden lub kilka specyficznych czynników, które mogą

⁹¹ Prawo Unii Europejskiej

⁹² Ustawa o ochronie danych osobowych z dnia 29 sierpnia 1997r. (tekst jednolity Dz.U.2002r. Nr 101 poz. 926

⁹³ Tamże

⁹⁴ Tamże

⁹⁵ Tamże

⁹⁶ Tamże

⁹⁷ Tamże

⁹⁸ Tak stanowi ustawa o ochronie danych osobowych

⁹⁹ Wikipedia Wolna Encyklopedia Internetowa, hasło: dane osobowe

określić jej cechy fizyczne, fizjologiczne, umysłowe, ekonomiczne osoby. Jednak w takiej sytuacji – jak podkreśla ustawa – jeśli nie wymagałoby to nadmiernych kosztów czasu lub działań. Szczególną kategorią danych osobowych są dane wrażliwe, których przetwarzanie jest poddane szczególnemu trybowi.¹⁰⁰ Istnieje generalny zakaz przetwarzania danych wrażliwych z wyjątkiem sytuacji, gdy zezwalają na to przepisy prawa. Zgodnie z ustawą nad kontrolą i ochroną prawa czuwa Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych.

Na koniec tej części odsyłam PT czytelników do Portalu Oświatowego ([www.portaloświatowy](http://www.portaloświatowy.pl))¹⁰¹, który wymienia aż 27 sytuacji w szkole z którymi w sposób istotny występują problemy ochrony danych osobowych w szkole. Nie sposób tych wszystkich obszernych problemów omówić w ramach obecnego opracowania – dlatego ograniczę się do ich zestawienia za Portalem Oświatowym. Są następujące problemy:

1. kwestia decyzji Dyrektora Szkoły o noszeniu przez nauczycieli identyfikatorów
2. działalność pielęgniarki szkolnej a ochrona danych osobowych
3. ochrona danych osobowych pracownika zwalnianego z pracy
4. gromadzenie i przetwarzanie danych dziedzinowych zgodnie z ustawą o Systemie Informacji Oświatowej
5. Imienne zestawienie godzin nauczycieli a ochrona danych osobowych
6. kopiowanie dokumentacji szkolnej na prośbę wizytatora – czy to jest zgodne z prawem
7. księga ewidencji uczniów i umowy z pracownikami Szkoły a obowiązek zgłoszenia danych osobowych do GODO
8. nagrywanie przez nauczyciela w celu udokumentowania – rada na wulgarne ucznia
9. ochrona danych osobowych a kserowanie i wynoszenie ze Szkoły dokumentów przez wizytatora
10. ochrona i przetwarzanie danych osobowych w Szkole Zarządu i wskazówki
11. podanie nr rachunku bankowego na żądanie komornika
12. przechowywanie akt osobowych pracowników Szkoły
13. publiczne wywieszenie wyników badań pracowników
14. raport specjalny. System Informacji Oświatowej – omówienie nowych przepisów
15. relacjonowanie przebiegu spotkania Rady Pedagogicznej – czy jest zgodne z prawem
16. udostępnienie akt osobowych w postępowaniu sądowym
17. udostępnienie listy płac nauczycieli
18. udostępnienie z nagrań pracy – w Internecie – czy może się odbyć bez jego zgody
19. udostępnienie wizerunku uczniów przez Szkołę – a potrzeba zgody rodziców

¹⁰⁰ Tamże

¹⁰¹ w.w.w. portal oświatowy

20. udostępnienie danych osobowych uczniów i pracowników na stronie internetowej Szkoły
21. zamieszczenie zdjęć grupowych absolwentów na stronie internetowej Szkoły – czy potrzebna zgoda
22. uniemożliwienie Dyrektorowi dostępu do bazy danych osobowych
23. upoważnienie dla pracownika do dostępu do bazy danych SIO
24. upoważnienie do dostępu do danych osobowych dla stażystki przepisującej dokumenty szkolne
25. upoważnienie do przetwarzania danych osobowych uczniów
26. zamieszczenie numerów telefonicznych w dzienniku szkolnym
27. żądanie PIT (CIT) od pracownika dla celów Zakładowego Funduszu Świadczeń Socjalnych¹⁰²

Bardzo ważne znaczenie w tej kwestii ma Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie dokumentacji przetwarzania danych osobowych oraz warunków technicznych i organizacyjnych jakim powinny odpowiadać urządzenia i systemy informatyczne służące do przetwarzania danych osobowych (Dz. U. z 2004r. nr 100 poz. 1024).¹⁰³

Dalej ważnym problemem związanym z dobrami osobistymi uczniów oraz ich bezpieczeństwem to kwestia pomocy psychologiczno – pedagogicznej dla uczniów. Tę kwestię również reguluje prawo a zatem specjalne Rozporządzenie o pomocy psychologiczno pedagogicznej dla uczniów.¹⁰⁴ Zgodnie z tym rozporządzeniem inicjatywę w sprawie udzielania takiej pomocy może przejąć każdy nauczyciel albo rodzice uczniów. W tym zakresie pomocy istotne jest przede wszystkim rozpoznanie indywidualnych potrzeb rozwojowych uczniów. Pomoc taką organizuje Dyrektor Szkoły. Konieczna ważna jest uważna obserwacja uczniów i udzielania doradztwa między innymi w sprawach edukacji zawodowej. Każdy nauczyciel zobowiązany jest do bieżącej pomocy uczniowi. Dla realizacji tych zajęć prowadzi się odrębny dziennik zajęć – stosownie do wymagań art. 42 Karty Nauczyciela. Planowanie i Koordynowanie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej należy do wychowawcy klasy, on też dokumentuje udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Przechowuje on też orzeczenia Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej jeżeli takie zostały wydane. Rodzice mają prawo zapoznania się z taką dokumentacją. Jeżeli zostanie powołany do udzielenia takiej pomocy zespół to koordynatorem takiego zespołu jest wychowawca klasy. Omówienie zagadnień pomocy psychologiczno-pedagogicznej w treści obecnego opracowania jest wskazane – ponieważ udzielanie tej pomocy wiąże się integralnie z wymogami ochrony dóbr osobistych ale także z wymogami ochrony danych osobowych. Te trzy zagadnienia muszą być rozpatrywane i stosowane integralnie, ponieważ dane uzyskane w trakcie pomocy psychologiczno-pedagogicznej mogą być danymi szczególnie wrażliwymi. Stosowanie zatem przepisów dotyczących ochrony danych wrażliwych jest absolutną koniecznością (ta ostatnia sprawa stała się przedmiotem osobnej skargi do Trybunału Konstytucyjnego). Po omówieniu tych

¹⁰² cyt. za Portal osobowy

¹⁰³ Rozporządzenie MSWIA (Dz. U. z 2004r. nr 100 poz. 1024)

¹⁰⁴ Rozporządzenie MEN o pomocy psychologiczno – pedagogicznej dla uczniów

kwestii prawnych trzeba dalej przejść do scharakteryzowania organizmu szkolnego w ramach którego będzie się odbywać praktyczna realizacja tych praw.

II Prawne problemy bezpieczeństwa w Szkole

Próbując odpowiedzieć na ten problem – trzeba przede wszystkim wyjaśnić czym jest Szkoła Publiczna w aspekcie prawnym. Jest to problem złożony, ponieważ Szkoła może być rozpatrywana i analizowana przez różne dziedziny prawa, a także naukę prawa, a zatem w aspekcie prawa administracyjnego jako zakład administracyjny¹⁰⁵, w aspekcie prawa finansowego jako jednostka budżetowa¹⁰⁶, w aspekcie prawa pracy jako zakład pracy¹⁰⁷, a ponadto do Szkoły odnosi się bardzo wiele innych przepisów i regulacji prawnych a mianowicie przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, kodeksu wykroczeń, kodeksu karnego, kodeksu cywilnego itd. Taka ogólna charakterystyka problemu jest potrzebna na początku rozważań. Przestrzeganie tych wszystkich przepisów powinno warunkować bezpieczeństwo dla wszystkich członków społeczności szkolnej, a mianowicie uczniów, nauczycieli, pracowników obsługi, osób odwiedzających szkołę itd. W sensie społecznym społeczność szkolna składa się z uczniów, nauczycieli, innych pracowników, rodziców a także otoczenia w ramach, którego funkcjonuje taka społeczność. Może powstać pytanie skąd mogą powstać zagrożenia w Szkole. Teoretycznie i praktycznie zagrożenia bezpieczeństwa dla osób poszczególnych – mogą mieć charakter fizyczny wynikające z bazy materialnej i warunków istniejących w danym budynku Szkoły, albo w jej otoczeniu, zagrożenia wynikające z nieodpowiedniej organizacji pracy Szkoły, zagrożenia, które mogą powstać w ramach samej społeczności uczniowskiej, zagrożenia wynikające z relacji pomiędzy przedstawicielami poszczególnych części społeczności szkolnej wreszcie trzeba wspomnieć o możliwych sytuacjach zagrożeń o charakterze psychologicznym, społecznym itd. Ustawodawca ustanawiając poszczególne przepisy w tym zakresie miał na uwadze zapobieganie tym zagrożeniom i uczynienie pobytu w Szkole bezpiecznym. Pierwszy zatem problem jaki wynika z tej analizy wstępnej to konieczność skrupulatnego przestrzegania obowiązujących przepisów o charakterze ustrojowym, materialnym i proceduralnym. Zastosowanie się do tych przepisów może uczynić możliwym wypełnianie misji Szkoły, a także uczynić realnym zachowanie bezpieczeństwa dla wszystkich członków społeczności szkolnej.

Zasadniczą rolą Szkoły jest świadczenie usług edukacyjnych w imieniu Państwa i Samorządu Terytorialnego, a zatem w imieniu administracji publicznej. Sprawowanie tej funkcji w imieniu władz publicznych odbywa się w formie tak zwanej administracji zdecentralizowanej, w prawnej forma zakładu administracyjnego.¹⁰⁸ Zakład Administracyjny jest właśnie taką specjalną formą organizacyjną, która została powołana właśnie w tym celu. Z reguły Zakład Administracyjny jest częścią aparatu administracji publicznej, nie posiada on osobowości prawnej i jest finansowany ze środków publicznych. Zakład ten jako

¹⁰⁵ Pojęcie Zakładu Administracyjnego precyzyjnie określił J. Starościek Prawo Administracyjne

¹⁰⁶ Wanda Wójtowicz Prawo Finansowe, 1995r.

¹⁰⁷ Kodeks Pracy z 1974r. wraz z późniejszymi zmianami

¹⁰⁸ Por. Ustawa z 1991r. o systemie oświaty

forma organizacyjna i prawna jest wykorzystywany do świadczenia takich usług jak edukacyjne, lecznicze, sanatoryjne a także inne. Powstaje pytanie czym jest taki Zakład Administracyjny i co jest najważniejszą jego istotą prawną i organizacyjną. Zakład Administracyjny na przykładzie Zespołu Szkół Ekonomicznych im. A. i J. Vetterów z jednej strony to praca personelu, który w imieniu władz publicznych świadczy usługi na rzecz społeczności uczniowskiej. Istotnym elementem tych relacji pomiędzy społecznością Zakładu, która świadczy usługi edukacyjne, a tą częścią na rzecz, której świadczone są te usługi jest tzw. Władztwo Zakładowe. Korzystający z usług Zakładu Administracyjnego mają obowiązek podporządkowania się obowiązującym w Szkole regulaminom, zarządzeniom organizacyjnym kierownictwa Zakładu Administracyjnego, czyli w naszym wypadku Szkoły ustanowionej przez to kierownictwo organizacji pracy i zajęć.¹⁰⁹ Osoby, które nie podporządkują się tym poleceniom i władczym zarządzeniom mogą zostać usunięte ze społeczności korzystającej z usług Zakładu Administracyjnego. Prawny charakter tych relacji pomiędzy Kierownictwem Szkoły a korzystającymi z usług Zakładu ma charakter administracyjny, prawny a zatem o charakterze jednostronnym i władczym. Tutaj od razu nasuwa się pytanie czy to Władztwo Zakładowe może być dowolne, a w żadnym wypadku, jest ono określone przez obowiązujące, precyzyjne przepisy prawa, określające kompetencje szkoły na przykład przez ustawę o systemie oświaty (z 1991 roku wraz z późniejszymi zmianami)¹¹⁰, oraz szereg innych przepisów prawnych, a także przez regulacje prawne o charakterze wewnętrznym, które zostały wydane jako realizacja kompetencji Szkoły, które zostały przekazane Szkołom przez przepisy rangi ustawy. Tymi wewnętrznymi regulacjami są takie przepisy wewnątrzszkolne jak: statut szkoły, obowiązujące regulaminy, programy wychowawcze, programy profilaktyki, regulaminy pracy, regulaminy świadczeń socjalnych itd. Okolicznością warunkującą obowiązywanie tego prawa wewnętrznego w Zakładzie Administracyjnym w Szkole, jest ich zgodność z regulacjami ustawowymi i standardami ustanowionymi przez ustawy. Ponadto takie regulacje prawne z reguły są zatwierdzane przez organy prowadzące Szkoły i organy nadzoru pedagogicznego. W tym miejscu wypada odesłać PT czytelników do tych tekstów, które są powszechnie dostępne, ponieważ są zamieszczone na stronie internetowej Szkoły. Obrazowo to opisując uczeń przychodzi do naszego Zakładu Administracyjnego, naszej Szkoły jako do jednostki zorganizowanej, o uporządkowanych wymaganiach, a przede wszystkim o ustanowionych regułach, które wskazują – jak powinien przebiegać proces nauczania, wychowania i opieki w Szkole. Powstaje w tym wypadku radykalne pytanie czy tylko regulacje prawne, przestrzeganie prawa i jego stosowanie mają świadczyć o specyfice danej jednostki edukacyjnej. Trzeba zdecydowanie podkreślić, że te wymagania nie wystarczą. O każdej Szkole świadczą (podobnie jak o każdym innym Zakładzie Administracyjnym) – ponadto jakie standardy etyczne są w niej przestrzegane, jakie wreszcie obyczaje i zwyczaje – związane z tradycją danej Szkoły są w niej stosowane i przestrzegane. Stosowanie prawidłowych reguł etycznych i obyczajowych może zdecydowanie wpłynąć i z

¹⁰⁹ Por. Jerzy Starościak ... tamże

¹¹⁰ Por. Ustawa o systemie Oświaty

reguły wpływa na poziom bezpieczeństwa uczestników procesu edukacyjnego – społeczności szkolnej. W tym zakresie blisko 150 letnie tradycje Szkoły Vetterów i stosowane w niej od wielu lat zasady etyczne są mocną stroną naszej Szkoły. Tym zagadnieniom będzie poświęcona odrębna analiza w obecnym opracowaniu. Szkoła jest też zakładem pracy zatrudniającym dużą liczbę pracowników, muszą być w niej przestrzegane przepisy prawa pracy, a przede wszystkim przepisy BHP, przepisy sanitarne i przepisy przeciwpożarowe, na te wymagania dotyczące warunków pracy pracowników nakładają się szczególne regulacje prawne dotyczące szczególnych wymagań jakim powinny odpowiadać obiekty szkolne, w których naukę pobierają uczniowie. Szkoła podlega kontroli takich organów Państwowych jak Najwyższa Izba Kontroli, Państwowa Inspekcja Pracy, Państwowa Straż Pożarna, a także ze strony innych organów kontrolnych i nadzorczych Państwa.

Szkoła jako zakład administracyjny i jednostka budżetowa, zakład pracy funkcjonuje w specyficznym otoczeniu. Jest instytucją publiczną, która ma swój Organ Prowadzący (w naszym wypadku jest to miasto Lublin), a także organ nadzoru pedagogicznego. Takim organem nadzoru pedagogicznego jest Kuratorium Oświaty. Dla potrzeb obecnej pracy trzeba dokonać charakterystyki instytucji państwowych, które mogą w sposób istotny wpływać na bezpieczeństwo Szkoły, tj. Państwowa Inspekcja Sanitarna, Straż Pożarna i Państwowa Inspekcja Pracy.

Państwowa Inspekcja Pracy ma kompetencje do zajmowania się całą problematyką przestrzegania prawa pracy a także przestrzegania przepisów BHP. Kompetencje PIP są już w fazie projektowania, budowy, przebudowy i modernizacji zakładów. PIP opiniuje akty prawne z zakresu BHP. Państwowa Inspekcja Pracy ma uprawnienia do wystąpień profilaktycznych. Uprawnienia władcze tej inspekcji polegają na tym, że może ona wydawać decyzje administracyjne nakazujące zakładom pracy określone zachowanie oraz wymierzać kary grzywny za wykroczenia przeciwko przepisom lub zasadom BHP.¹¹¹

Straż Pożarna posiada prawo do kontroli bezpieczeństwa przeciwpożarowego i to prawo ma charakter powszechny. Natomiast w przypadku zagrożeń życia i zdrowia pracowników zakładu pracy – jest to również kontrola z zakresu BHP. Prawo kontrolowania stanu ochrony przeciwpożarowej posiadają upoważnieni do tych czynności funkcjonariusze pożarnictwa. Osoby te mają prawo wstępu na teren zakładów pracy do budynków i innych obiektów. Straż Pożarna ma także uprawnienia władcze tak np. Zarządzenie o 1. ewakuacji ludzi i mienia z obiektów zagrożonych; 2. wstrzymaniu ruchu drogowego i zakazie przebywania osób postronnych w rejonie akcji ratowniczej; 3. udostępnianiu straży pożarnej niezbędnych na czas działań środków transportu i sprzętu oraz wody i innych środków gaśniczych, a także przedmiotów przydatnych do akcji ratowniczej, które może wydać kierujący akcją ratowniczą. Decyzją administracyjną kompetentny organ Straży Pożarnej może zakazać: 1. używania maszyn i urządzeń, które ze względu na niewłaściwą eksploatację, uszkodzenie lub braki stwarzają niebezpieczeństwo pożaru; 2. eksploatację pomieszczeń zakładów albo ich części jeżeli wskutek zaniedbań w zabezpieczeniu przeciwpożarowym istnieje bezpośrednie zagrożenie

¹¹¹ Ustawa o Państwowej Inspekcji Pracy

zdrowia, życia ludzkiego lub mienia. Straż Pożarna może wymierzać mandaty karne. Innymi formami oddziaływania straży pożarnych na BHP to – zawiadomienie organów Państwowej Inspekcji Pracy o stwierdzonych w zakresie BHP uchybieniach w celu ewentualnego wydania przez nie stosownych decyzji a także zawiadomienie prokuratora lub innych organów ścigania w przypadku gdy zachodzą zagrożenia.¹¹²

Kompetencje kontrolne wykonywane przez Państwową Inspekcję Sanitarną mają charakter powszechny. Kontrola ta nie ogranicza się tylko do zakładów pracy ani do problematyki higieny pracy. Kompetencjami Państwowej Inspekcji Sanitarnej objęte są także szkoły i inne placówki oświatowe, wychowawcze, szkoły wyższe itd. Państwowa Inspekcja Sanitarna posiada uprawnienia władcze. Polegają one na tym, że mogą one wydawać decyzje administracyjne i nakładać mandaty karne. Wydawane przez PIS decyzje administracyjne można podzielić na takie, które są wykonywane natychmiast bez względu na to czy się od nich odwołano, oraz na takie, które są wykonalne dopiero wtedy, gdy staną się ostateczne.¹¹³

III Podsumowanie

Z ponad 25 letnich osobistych doświadczeń autora trzeba stwierdzić, że Zespół Szkół Ekonomicznych im. A. i J. Vetterów jest szkołą o wysokim poziomie bezpieczeństwa dla uczniów, personelu nauczającego i pozostałych pracowników. Zależy to od takich czynników jak skrupulatne przestrzeganie prawa, postawa zespołu nauczającego oraz doświadczony i odpowiedzialny skład pracowników obsługi. Wysokie standardy bezpieczeństwa utrzymują się od wielu lat. Wielokrotnie był opracowywany na wysokim poziomie plan wychowawczy. Na koniec obecnego opracowania pragnę zacytować Z. Bownika, który w swojej pracy z 1958r. napisał w pracy pt. Z dziejów Szkół im. A. i J. Vetterów cyt. „Przykład pracy wychowawczej Prof. Cieślika pokazuje nam, jak należy podchodzić do planowania pracy wychowawczej, aby nie popaść w błędy i wypaczenia przez traktowanie młodzieży dorastającej jak dorosłych. Równocześnie przytoczona tutaj metoda pracy wychowawczej rzuca światło na całokształt pracy wychowawczej szkoły. Możemy tylko z szacunkiem dla pracy takich jak Prof. Cieślik pedagogów schylić czoło.”¹¹⁴

¹¹² Ustawa o Państwowej Straży Pożarnej

¹¹³ Ustawa o Państwowej Inspekcji Sanitarnej

¹¹⁴ Por. Zygmunt Bownik „Z dziejów Szkół im. A. i J. Vetterów w Lublinie”, 1958. Ważne również znaczenie ma dla omawianej obecnie problematyki Kodeks Wykroczeń Ustawa z dnia 20 maja 1971 roku, który reguluje takie zagadnienia jak Rozdział VIII Wykroczenia przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu, Rozdział IX Wykroczenia przeciwko instytucjom państwowym, samorządowym i społecznym, Rozdział X Wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu osób i mienia, Rozdział XI Wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji, Rozdział XII Wykroczenia przeciwko osobie.

Rozdział XIII Wykroczenia przeciwko zdrowiu. Rozdział XIV Wykroczenia przeciwko mieniu (ostatnia zmiana Kodeksu Wykroczeń miała miejsce 13 czerwca 2013 r. (DZ.U. z 2013 r. nr. 10 poz. 829). Wykroczenie to czyn społecznie szkodliwy, zabroniony przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia pod groźbą kary : aresztu, ograniczenia wolności, grzywny do 5 000 złotych lub nagany (art 1 Kodeksu Wykroczeń Odpowiedzialności za wykroczenia odpowiada każdy, kto ukończył 18 rok życia. Wypada także odesłać PT. czytelników do Zeszytu 5 pt. Edukacja obywatelska - do opracowania ; Prawa człowieka, obywatela, ucznia. Zachodniopomorskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i do zacytowanego tam wyroku Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu w sprawie skargi ucznia z Polski

Szkoły wyższe w Łodzi

Politechnika Łódzka

ul. Stefanowskiego 2
tel.:(0-42) 631-20-92
fax:(0-42) 636-74-77
www: <http://www.p.lodz.pl>

Uniwersytet Łódzki

ul. Narutowicza 65
tel.:(0-42) 635-40-00
fax:(0-42) 665-57-71
www: <http://www.uni.lodz.pl>

Uniwersytet Medyczny

Al. Kościuszki 4
tel.:(0-42) 632-99-73
fax:(0-42) 632-99-73
www: <http://www.umed.lodz.pl>

Akademia Muzyczna im. Grażyny i Kiejstuta Bacewiczów w Łodzi

ul. Gdańska 32
tel.:(0-42) 633-38-22
fax:(0-42) 639-99-60
www: <http://www.amuz.lodz.pl>

Akademia Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi

ul. Wojska Polskiego 121
tel.:(0-42) 656-10-56
fax.:(0-42) 656-21-92
www: <http://www.asp.lodz.pl>

Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna im. Leona Schillera w Łodzi

ul. Targowa 61/63
tel.:(0-42) 634-58-00
fax:(0-42) 674-81-39
www: <http://www.filmschool.lodz.pl>

Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi

ul. Rewolucji 1905 r. 64
tel.:(0-42) 631-50-00
www: <http://www.wshe.lodz.pl>

Wyższa Szkoła Humanistyczna "Wschód - Zachód"

ul. Rewolucji 1905 r. 44
tel.:(0-42) 632-29-29
www: <http://www.wshwz.edu.pl>
email: rektorat@wshwz.edu.pl

Polski Uniwersytet Wirtualny

ul. Rewolucji 1905 r. 64
tel.:0-801-080-888
www: <http://www.puw.pl>
email: infolinia@puw.pl

Wyższa Szkoła Sztuki i Projektowania

ul. Targowa 65
tel.:(0-42) 678-25-89
fax:(0-42) 678-25-89
www: <http://www.wssip.edu.pl>
email: info@wssip.edu.pl

Spółeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania

ul. Sienkiewicza 9
tel.:(0-42) 632-50-23
www: <http://www.swspiz.pl>
email: office@swspiz.pl

Wyższa Szkoła Administracji Publicznej

ul. Tokarzewskiego 2
tel.:(0-42) 616-25-80
fax:(0-42) 616-25-82
www: <http://www.wsap.pl>
email: dziekanat@poczta.wsap.pl

Wyższa Szkoła Informatyki

ul. Rzgowska 17a
tel.:(0-42) 275-01-00
fax:(0-42) 640-33-55
www: <http://www.wsinf.edu.pl>
email: wsinf@wsinf.edu.pl

Wyższa Szkoła Studiów Międzynarodowych w Łodzi

ul. Brzozowa 3/9
tel.:(0-42) 689-72-10
fax:(0-42) 689-72-13
www: <http://www.wssm.edu.pl>
email: sekretariat@wssm.edu.pl

OLYMPUS Szkoła Wyższa im. R. Kudlińskiego

ul. Wigury 21
tel.:(0-42) 633-29-84
fax:(0-42) 632-06-93
www: <http://www.olympus.edu.pl>

Salezjańska Wyższa Szkoła Ekonomii i Zarządzania

ul. Wodna 36
tel.:(0-42) 676-13-66
fax:(0-42) 676-13-68
www: <http://www.swseiz.lodz.pl>

Wyższa Szkoła Edukacji Zdrowotnej

ul. Kamińskiego 21
tel.:(0-42) 678-78-25
fax:(0-42) 678-78-24
www: <http://www.wsez.pl>

Wyższa Szkoła Finansów i Informatyki im. prof. Janusza Chechlińskiego

ul. Św. Jerzego 10/12
tel.:(0-42) 664-93-10
fax:(0-42) 664-93-16
www: <http://www.wsez.pl>

Wyższa Szkoła Kupiecka

ul. Pojezierska 97 b
tel.:(0-42) 654-90-95
fax:(0-42) 654-91-27
www: <http://www.kupiecka.pl>

Wyższa Szkoła Marketingu i Biznesu

ul. Klaretyńska 9
tel.:(0-42) 652-62-66
fax:(0-42) 652-72-12
www: <http://www.wsmib.edu.pl>

Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi

ul. Żeromskiego 115
tel.:(0-42) 630-30-72
www: <http://www.wsp.lodz.pl>

Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa

ul. Senatorska 11
tel.:(0-42) 674-52-74
fax:(0-42) 632-42-23
www: <http://www.wsth.edu.pl>

Wyższa Zawodowa Szkoła Kosmetologii i Promocji Zdrowia AVANGARDA

ul. Senatorska 6

tel.: (0-42) 637-63-90

www: <http://www.awangarda.edu.pl>

Wyższa Szkoła Biznesu i Nauk o Zdrowiu

ul. Piotrkowska 278 (wejście od ul. Milionowej)

tel.: (0-42) 683-44-18

www: <http://www.medyk.edu.pl>

Szkoły wyższe w Radomiu

Kolegium Licencjackie UMCS w Radomiu

adres: ul. Uniwersytecka 6, 26-600 Radom

tel.: +48483312823

Prywatna Wyższa Szkoła Ochrony Środowiska w Radomiu

adres: ul. Zubrzyckiego 6, 26-600 Radom

tel.: +48483831150

fax: +48483831150

Radomska Szkoła Wyższa

adres: ul. 1905 roku 26/28, 26-600 Radom

tel.: +48483441352, +48483441361

fax: +48483441397

Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu

adres: ul. Malczewskiego 29, 26-600 Radom

tel.: +48 (48) 3618000, +48 (48) 3617000

Wyższa Inżynierska Szkoła Bezpieczeństwa i Organizacji Pracy w Radomiu

adres: ul. Mokra 13/19, 26-600 Radom

tel.: +48483851314, +48483851116

fax: +48483851116

Wyższa Inżynierska Szkoła Przedsiębiorczości w Radomiu

adres: ul. Focha 12, 26-600 Radom

tel.: +48483845659, +48483851314

fax: +48483845655

Wyższa Szkoła Biznesu im. Biskupa Jana Chrapka w Radomiu

adres: ul. Kolejowa 22, 26-600 Radom

tel.: +48483637007, +48483847180

fax: +48483847180

Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu

adres: ul. Traugutta 61, 26-600 Radom

tel.: +48483401694

fax: +48483401694

Wyższa Szkoła Handlu i Finansów Międzynarodowych im. Fryderyka Skarbka w Warszawie **Wydział Zamiejscowy w Radomiu**

adres: ul. Tartaczna 16/18, 26-600 Radom

tel.: +48483638777

fax: +48483632755

Wyższa Szkoła Nauk Społecznych i Technicznych w Radomiu

adres: ul. Wodna 13/21 , 26-600 Radom

tel.: +48483440055, +48483638680

fax: +48483638680

Szkoły wyższe w Kielcach:

Akademia Ekonomiczna w Krakowie - punkt konsultacyjny w Kielcach

adres: Al. 1000-lecia Państwa Polskiego 7, 25-341 Kielce
tel.: +48122935381

Filia Wyższej Szkoły Dziennikarstwa w Warszawie

adres: ul. Ponurego Piwnika 49 , 25-666 Kielce
tel.: +48413462828

Państwowa Szkoła Muzyczna I i II Stopnia im. Ludomira Różyckiego w Kielcach

adres: ul. Wojewódzka 12, 25-536 Kielce
tel.: 41 342 60 17

Politechnika Świętokrzyska w Kielcach

adres: Al. 1000-lecia Państwa Polskiego 7, 25-541 Kielce
tel.: +48413424444, +48413424445 **fax:** +48413442997

Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach

adres: ul. mjr. Jana Piwnika \"Ponurego\" 49, 25-666 Kielce
tel.: +48483458588, 48413452357
fax: 48413458588

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

adres: ul. Żeromskiego 5, 25-369 Kielce
tel.: +48413497330

Wszechnica Świętokrzyska w Kielcach

adres: ul. Orzeszkowej 15, 25-435 Kielce
tel.: +48413317375, +48413317238

Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Kielcach

adres: ul. Leopolda Staffa 7, 25-410 Kielce
tel.: +48413686661, +48413686077
fax: 41 368 66 61

Wyższa Szkoła Ekonomii i Administracji - zamknięta

adres: ul. Karczówkowska 41 , 25-713 Kielce
tel.: 41345-52-56, 41366-93-93

Wyższa Szkoła Ekonomii i Prawa im. prof. Edwarda Lipińskiego w Kielcach

adres: ul. Jagiellońska 109A, 25-713 Kielce
tel.: 48413451313, 48413456919